

כאמרו רבנו ר' אלעזר גרין... (מכתב לרבינו אלעזר גרין)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עילית ארץ ישראל

גליון מספר 291

הוצאת ע"י בנם הנד"ר אברהם אלעזר מרקוביץ שליט"א לונדון
לענין הר"ר צבי בהר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, יב אייר התשס"ט. מסכת בבא מציעא דף יא - דף יז

ז בא"ד, ועוד דאמר רבי יוסי בר' חנינא חצרו וכו' אלמא אף על גב דלא אמר קני. כתב הרשב"א, דלראשונים דסברי [לעיל אות ה], דלא זכי אלא אי אמר זכתה לי שדי, יש לחלק, דגרעא שדה שאינה משתמרת ואפילו אי עומד בצידה, משדה המשתמרת אף דאינו עומד בצידה. דהתם זכתה לו שדהו שלא מדעתו וכדר' יוסי בר חנינא. והקשה, דלפי זה, אף בלא רב יהודה אמר שמואל, תיקשי לר' יוסי בר חנינא, דסבר דמהני אף שלא מדעתו, ולא בעי למימר תקנה לי שדי, ובמתניתין תקני דבעי. ותירץ, דאין הכי נמי, אלא דנטר ליה עד דמפרש עלה הא דרב יהודה אמר שמואל, כדי לברורה לכולה מילתא. [ועיין באות הבאה].

ח בא"ד, שם. כתב המהרש"א, דאף דלהלן מוקמינן לדרי' יוסי בר חנינא בחצר המשתמרת. מכל מקום למאי דמקשה ותקני ליה שדהו, ולא אסיק אדעתיה דמיירי בחצר המשתמרת, אי נימא דזכתה לו היינו דוקא בדאמר, תיקשי הא דר' יוסי בר חנינא דלא בעי אמירה, אגופא דמתניתין דתקני אמר זכתה לי. [ועיין באות הקודמת].

ט בא"ד, והכא נקט משום סיפא דאפילו אמר כיון דרץ כדרכו לא קני. כתב הפני יהושע, דדוחק הוא. ולכך פירש כדעת הריטב"א [לעיל אות ה], דבעי לומר תזכה לי שדי, כדי לגלות דעתו דמתכוון לקנות. ואי לא אמר כן, אי קדם אחר והחזיק בה, אין יכול להוציא מידו, דמצי למימר מאן יימר דנתכוונת לקנות, ולכך בעי שיאמר כן להדיא, דבהכי מצי להוציא אפילו מיד המוחזק, אם מודה שאמר זה זכתה לי שדי. אבל לעיל גבי פאה, דמי שנפל עליה מוחזק בה, ודאי דנאמן לומר דנתכוון לקנות, ולא בעי לומר הכי בהדיא.

י גמ', והוא שעומד בצד שדהו. כתב הריטב"א (החדשים), דיש מפרשים [וכן דעת הרשב"א להלן (עמוד ב)], דבעינן דיעמוד בתוך השדה. והא דנקט בצד שדהו, היינו בצד אחד מהשדה. וכתב, דלא נהירא. ופירש, דאיירי בצידה, ואפילו חוצה לה ומשום דמשתמרת לדעתו [ועיין לקמן אות יג]. והא דתנן בגיטין (עז). הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה, אורחא דמילתא נקט דכל כבודה בת מלך פנימה. וההנתיבות המשפט (ביאורים סימן ר סק"ג) ביאר דעת היש מפרשים, דסברי דהא דבעינן עומד בצד שדהו, אינו משום דבהכי הוי משתמר, אלא דקני מדין יד [ועיין לקמן אות יג], ולכך בעינן דומיא דיד דסמוכה לו.

יא גמ', חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ביאר המהר"ט (ח"ב, חושן משפט סימן מא), דבשאר הקנינים בעי דעת קונה, כיון דהוי מעשה קנין, ולא קנה אלא מדעת ובכוונה. וביאר האבני נזר (אבן העזר סימן קס אות יג), דהיינו כמו דמצינו באיסורין דמתעסק פטור, ודבר שאין מתכוין מותר, ואף על פי כן מי ששהה חמץ אצלו בשוגג, הוי כאוכל חלב בשוגג, אף דהוי מתעסק ודבר שאינו מכווין, והיינו משום דלא בעי כוונה אלא במידי דמעשה.

יב גמ', בחצר המשתמרת. הקשה הנימוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף), אמאי קניא חצר המשתמרת שלא מדעתו במציאה, הא כיון דאינו עומד בצדה, לא הויא ידו, ואי מדין שליחות, הא אי אפשר לזכות לחבירו מדין שליחות אלא אם כן נעשה שלוחו של בעל הממון, ובמציאה ליכא בעל הממון. ותירץ בשם הרי"ן, דכל דמשתמרת למי שהוא זכות לו, הויא כידו, דהא אף מה שבא לידו, וניחא ליה לקנותו, נותנו בחצר המשתמרת, וידא אריכתא היא. יג גמ' חצר שאינה משתמרת, אי עומד בצד שדהו אין, אי לא לא. כתב

דף יא ע"א (א) מתני', ראה אותן רצין וכו'. פירש בשיטה מקובצת בשם רבינו יהונתן, דבעל השדה ראה דהרודפין רוצין ליכנס לשדהו, וליטול הצבי, ואמר תזכה לי שדי לפני שיוזכו הם. ואמר כן לפני עדים, או לאותן שהיו רצין.

(ב) מתני', שם. הקשה השיטה מקובצת בשם רבו, אמאי לא תני ראה צבי שבור ואמר זכתה לי שדי, ותו לא. ותירץ, דאשמועינן, דאף דבעלמא אין שדהו זוכה לו אף שעומד בצידה אלא אי ידע שיש בה מציאה, מכל מקום כשראה אותן רצין אחר המציאה, אף דאינו יודע אם היא בתוך שדהו, אי אמר זכתה לי, זכתה לו. אי נמי, אשמועינן דזכתה לו שדהו אף דלא אמר כלום, וכדעת התוס' ד"ה זכתה.

ג מתני', אחר מציאה אחר צבי שבור. הרמב"ם (פי"ז מגזילה ואבדה הי"א) פירש, דהמציאה היינו צבי שבור. אבל רש"י ד"ה אחר כתב, דצבי שבור הוי דומיא דמציאה, דאינו יכול לרוץ, ומשתמר בתוך השדה, אם לא יטלוהו אחרים. וביאר בשיטה מקובצת בשם מהר"י אבוהב, דלדעת רש"י, מציאה וצבי שבור הוו תרי עניני, אלא דדמו להדדי.

ד רש"י ד"ה אחר צבי שבור, דהוא דומיא דמציאה שאינו יכול לרוץ, ומשתמר בתוך השדה, אם לא יטלוהו אחרים. ביאר בשיטה מקובצת בשם מהר"י אבוהב, דהא אין לומר דהצבי אינו מתנועע כלל, דאי הכי תיקשי מאי אשמעינן בסיפא דברץ כדרכו לא זכתה לו שדהו, הא מרישא שמעינן לה. אלא על כרחך איירי דאינו רץ כדרכו אלא מתנדנד, וכדקאמר לקמן (עמוד ב). דרץ אחריהן ומגיען, דהיינו דאף דהוי שבור, בעי לרוץ אחריו. אלא דתיקשי דמתנווד לא דמי למציאה, ולכך פירש רש"י, דהדמיון, כמו דבמציאה יכול לטלה אם לא יטלוהו אחרים קודם, הכא נמי כיון דמצי לרוץ ולהגיען קודם שיצאו, נעשית השדה כשלוחו, וזוכה בו.

ה תוס' ד"ה זכתה לו, נראה אף על גב דלא אמר זכתה לי דזכתה לו. אמנם הריטב"א (החדשים) כתב, דלא זכה ללא אמירה, דכיון דרואה דרצין אחר המציאה, אם עומד במקומו ואינו מטפל בה, וגם אינו אומר שתזכה לו שדהו, גלי דעתיה דלא בעי למזכי בה, ומפקירה לרצים אחריה, ואין חצרו של אדם קונה לו מה שאינו רוצה לקנות. וכן כתב הנימוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף) בשם הרי"ן, דבעי אמירה, ומשום, דצבי וגוזלות מהלכים, כל שמתעורר לקנותם, משתמרים לו, כיון דאי רץ אחריהם מגיען. והוסיף, דכן דעת הרמב"ם (פי"ז מגזילה הי"ח). אמנם דעת הכסף משנה, דאין כן דעת הרמב"ם, דהא לדעת הרי"ן, דוקא בהני שהם מהלכים בעי אמירה, אבל מציאה שאינה מהלכת, קני אף אי לא אמר. אבל לדעת הרמב"ם, אפילו במציאה שאינה מהלכת בעי אמירה, וכדמוכח מדסתם וכתב, שאם נפלה שם מציאה הרי היא של בעל החצר, ואהא כתב דאי לא אמר זכתה לי שדי, כל הקודם זכה. ועיין לקמן אות ז דעת הרשב"א.

ו בא"ד, כדאמרינן לעיל אי תקון רבנן דלקני כי לא אמר מאי הוי. בחדושי הרי"ן, דחה הראייה [ואזיל לשיטתו באות הקודמת], דד' אמות של אדם משתמרות לו, ולכך לא בעי אמירה, כי היכי דלא בעינן בחצר המשתמרת. והתורת חיים ביאר בדעת הרמב"ם (פי"ז מגזילה הי"א וה"ח), דבעי אמירה, דלא תיקשי ליה מד' אמות, דהתם תקנתא דרבנן היא, דלא ליתי לאנצויי, ולכך פריך, דאי תקון רבנן כי לא אמר מאי הוי, דהא אף אי לא אמר אתי לאנצויי, ובהא נמי תקון דקונה, אבל הכא דאיירי בחצר דקניא מדאורייתא, לא קני אלא באמירה.

ואשמעו עינן דהוי שכחה, כיון דעבר עליו והוי בבל תשוב.

(כב) תוס' ד"ה עישור, פרש"י פרק קמא דקידושין שהיה ירא פן יסמכו עליו בני ביתו שעושה ויאכלו טבל. **התוס' בקידושין** (כו:): **ד"ה מעשה הקשו**, דאי הכי מה היה מועיל תיקונו, והא גרע טפי שמא יאכלו בני ביתו אף את המעשר עצמו. ותיירצו, שהיתה הרבה תבואה בכרי, וידע שלא יאכלו בני ביתו הכל קודם שיבא, ומן המותר יפריש מעשר. **והפני יהושע** (בסוגיין) תירץ, דלא חייש שיאכלו מעשר, כיון דשרי לזרים. אמנם הקשה לפי מה דכתבו **התוס' להלן** (עמוד ב), דר' יהושע הפריש תרומת מעשר, הרי בני ביתו של רבן גמליאל יאכלו התרומת מעשר דהויא במיתה כמו טבל. ותיירץ, דרבן גמליאל לא עושה מיניה וביה, אלא דהטבל היה מונח במקום שבני ביתו משתמשים, והוא הפריש עליהם מעשר מתבואה אחרת שהיתה במקום המוצנע. דנהי דלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, במעשר לא איכפת לן, והוא הדין גבי תרומת מעשר כדמשמע **בביכורים** (פ"ב מ"ה), **(כג) בא"ד**, ואין בדעתו לשוב עד ימים רבים. כתב **המהרש"א**, דרבן גמליאל לא היה בדעתו לילך למרחקים, דחזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.

(כד) בא"ד, ופירש ר"ת דשנת הביעור היתה וכבר הפרישם. כתב **המהרש"א בקידושין** (כו:), דלא הפרישן בביתו, אלא דאמר בספינה, מה שאני עתיד להפריש וכו', כדי שיוכל לזכותו. והוא הדין דקבע להם מקום בצפוניו או בדרומו, אלא דלא הזכיר בברייתא רק מה שהוצרך לעשות משום ביעור, אבל בביתו לא עושה כלום, והוצרך להזהירם שלא יאכלו. וכן כתב **המהר"ם**, ודייק כן מדנקט, "עישור שאני עתיד למוד", דמשמע דאכתי לא מדד והפריש, והפריש עתה על ידי קריאת שם. והוסיף, דהכי מוכח מדכתבו **התוס' להלן** (עמוד ב) **ד"ה וכי**, דלא היה הפסק בין תבואתו לתבואתן. אמנם **המאירי** (**להלן** עמוד ב) כתב, דמדלא נקט אלא למוד, מוכח דמופרשים היו, אלא דהמתנות היו מעורבות או סמוכות זו לזו, והיה צריך למוד לכל אחד שלא יכנס בחלק חברו.

דף יא ע"ב

(כה) תוס' ד"ה מקומו מושכר לו, בתוה"ד, היה לו להשאיל להם או להשכיר בחליפין ויש לומר דשאלה ושכירות וכו'. כתב **הרא"ש** (בפרקין סימן לא), דאכתי תקשה אמאי לא נתן להם הקרקע בחליפין עד זמן ידוע. ולכך פירש, דהא דפריך "וכי לא היה להם סודר לקנות בחליפין", היינו למצוא תקנה שלא יהא צריך להקנות הקרקע. אבל ודאי דכיון דבעי להקנות הקרקע, דיותר קל ליתן פרוטה לשכירות מקנין חליפין. וכתב **הבית הלוי** (ח"ג סימן מז) **דרש"י בד"ה וכי לא פירש כן**, מדכתב, דרבא פריך דלא יצטרכו ליתן מעות. והוסיף, דלפי זה תיקשי לרש"י קושית התוס', דמצי להקנות הקרקע בשכירות או בשאלה, ועל כרחך דיתרץ כהתוס' דשאלה ושכירות אינם נקנים בסודר.

(כו) בא"ד, שם. **התוס' בערכין** (ל). **ד"ה ולא ידענא** פירשו, דכל דבר החוזר לבעלים כגון שאלה ושכירות, לא מיקני בחליפין, משום דהוה כטובת הנאה דאינה ממון לקנות בחליפין, ומשום הכי הוצרכו להתקבל מעות זה מזה. וכתב **הבית הלוי** (ח"ג סימן מז, אות ב), דאף דרש"י סבר דשאלה ושכירות אינם נקנים בסודר [עייין באות הקודמת], מכל מקום לא כטעמא דהתוס' בערכין, דהא מדבריו **ד"ה אינה ממון** משמע, דלאו דוקא נקט רבא חליפין, אלא דכל הקנינים הבאים רק מכחו של המקנה לא מהנו בטובת הנאה. ולפי זה לא דמיא שכירות לטובת הנאה, וכדמוכח מדקנו מרבן גמליאל שכירות המקום בכסף, ועל כרחך דדעת רש"י, דבדבר החוזר בעין להבעלים מהני חליפין. ולכך פירש (שם אות ג), על פי הא שכתב **רש"י בבבא מציעא** (מה:): **ד"ה משום**, דמטבע אינו נעשה חליפין משום דהוי כדבר שאינו מסוים וכחצי רימון. וביאר **המחנה אפרים** (הלכות קנין חליפין סימן ג), דרש"י סבר, דדבר שאינו מסוים כמו שאינו נעשה חליפין, כן אינו נקנה בהם, וכדאייתא **בשו"ת הרשב"א** (סימן אלף ק"ד). ולכך בשאלה ושכירות, כיון דגוף הדבר נשאר של הבעלים, ואינו קונה אלא התשמיש, הוה הוה נמי כחצי רימון.

(כז) תוס' ד"ה וכי, בתוה"ד, דלגבי זקנים לא היה משתמר שלא היה הפסק בין תבואתו לתבואתן. וכן כתב **המרדכי** (אות תכג). אמנם **התוס' בגיטין** (ע"ט): **ד"ה פנימית** ביארו, דלא הויא משתמרת לגבי זקנים, מפני ביתו של רבן גמליאל. **הרשב"א** כתב, דאף דחצרו של רבן גמליאל משתמרת על ידי הדדים שם, מכל מקום אינה משתמרת לדעתן של ר' יהושע ור' עקיבא אלא

רש"י ד"ה אי, דכשעומד בצד שדהו, משתמרת היא על ידו. **והרא"ש** (בפרקין סימן לא) כתב, דבחצר המשתמרת קני מציאה אפילו באינו עומד בצד החצר, דזכין לאדם שלא בפניו מטעם שליחות. אבל חצר שאין משתמרת לא קני אי אין עומד בצדה, דאינה קונה מטעם שליחות, דאנן סהדי דאין אדם רוצה שיהיו חפציו ביד שליח שאין משתמר בידו. ולכך קנה מדין יד, ומשום הכי בעינן דומיא דיד דסמוכה לה.

(יד) רש"י ד"ה אי עומד בצד שדהו אין, דעכשיו היא משתמרת על ידו. כתב **התורת חיים**, דאף **התוס' ד"ה זכתה**, סברי כמותו. והקשה, **דלקמן** (עמוד ב) אמרינן, "וכי בצד שדהו של רבן גמליאל היו עומדין", ומשמע דאם היו עומדין שם הוה ניחא, ואי נימא דעל ידי מה שעומד בצדה הויא משתמרת, מאי מהני מה דהוי עומדין שם, הא אכתי לגבי זקנים לא היה משתמרת כיון שלא היה הפסק בין תבואתו לתבואתם, וכדכתבו **התוס' לקמן** (עמוד ב) **ד"ה וכי**. עוד הקשה, דלפי זה בשדה גדולה כמה מילין מאי איכא למימר, הא אינה משתמרת כולה על ידו. נאמנם **הנתיבות המשפט** (ביאורים סימן ר סק"ג) כתב, דבשדה גדולה, אי מונח בצד דאינו משתמר על ידו, לא קנה. ולכך כתב, דטעמא דבעינן שיעמוד בצדה, משום דבהכי אלים קניית שדהו טפי, דכשעומד שם, שדהו כגופו דמי. ומשום הכי קאמר וכי בצד שדהו של רבן גמליאל היו עומדין, דאי הוה עומדין שם, הוה אמרי זכתה לי, וכיון דאיכא אמירה ועמידה, מהני אף דלא הוה משתמר. ועיין לעיל אות יג דעת **הרא"ש**.

(טו) תוס' ד"ה הני מילי, בתוה"ד, וקשה דהתם משמע דהוי בחצר המשתמרת וכו', דמסתמא ביתו ודאי משתמר הוא ששמר שם המשכון. **התוס' בבבא קמא** (מ"ט): **ד"ה והלכתא** כתבו בשם ר"י, דהתם איירי בחצר דאינה משתמרת, ולכך לא קנה אלא אם עומד בצד שדהו. והוסיפו, דהכי משמע מדקאמר בא זה והחזיק בה.

(טז) בא"ד, דמתניתין הוי משום דנתכוין לזכות בה דאמר זכתה לי וכו'. ביאר **המהרש"א**, דהוי בעי נמי לאתווי מדר' יוסי בר חנינא, כדי להוכיח דהא דנקט במתניתין זכתה לי הוי לאו דוקא, וכדכתבו **התוס' לעיל ד"ה זכתה**, ולכך ניחא ליה לאקשווי מיניה בלבד.

(יז) גמ', ונמא תימרא דחצר שאינה משתמרת, אי עומד בצד שדהו אין וכו'. הקשה **השיטה מקובצת**, כיון דהאי שניגיא הוי סברא גמורה, מאי קאמר "ומנא תימרא". ותיירץ, דאיכא למימר להיפך, דכי היכי דאי לא ידע דיש בשדהו מציאה לא קנה, אף דעומד בצד שדהו, הכי נמי אי ידע שיש מציאה בשדהו ואמר זכתה לי שדי, ליקני, אף דלא קאי התם, ומשום הכי בעי לאיתווי ראייה ממתניתין דשכחה. **והפני יהושע** כתב, דבעי להביא ראייה מברייתא המפורשת להדיא, וכדמצינו כמה פעמים בש"ס.

(יח) תוס' ד"ה זכור ולבסוף שכוח, בתוה"ד, שכבר שכחוהו פועלים ולבסוף שכח גם הוא. **הר"ש ור"ע מברטנורא** (פאה ה ז) כתבו, דבעינן שכחה דבעל הבית רק היכא דקאי בשדה, כיון דקאי גביה וזכי ביה. אבל אי קאי בעיר, הוי שכחה אף דלא שכחו. ותמה **בתוס' הגרע"א** (שם, אות נו), דבסוגיין מוכח דבעינן שכח דוקא, וכדקתני, "זכור ולבסוף שכוח".

(יט) בא"ד, אבל מה שהוא זכור בשעה שהפועלים זוכרין אין זה זכור ולבסוף שכוח וכו'. כתב **בחדושי הר"ן**, דאי לא שכחו בעל הבית או הפועלים, אי אפשר שתזכה לו שדהו, אפילו אי אמר תקנה לי שדי, כיון דממונו הוא, ורחמנא אפקריה רק לכשישכחנו. אבל הכא כיון ששכחו הפועלים, נכנס לכלל שכחה, והוי כאילו יצא מרשות בעל הבית, אבל העניינים לא זכו בו, כיון דאכתי לא נגמרה השכחה עד שישכח בעל הבית, ולפיכך כשעומד בצד שדהו זכתה לו מן ההפקר. והקשה, דאי הכי, היכי משכחת לה שכוח מעיקרו, הא מששכח בעל הבית בא לכלל שכחה, ולא נגמרה עד שישכחוהו פועלים, וביני ביני זכתה לו שדהו. וכתב, דמכאן נראה, דשדה שאינה משתמרת אינה קונה מציאה דאינו יודע בה, אפילו אי עומד בתוכה, אינה דהשדה אינה משתמרת מצד עצמה, לכך אף אי עומד בתוכה, אינה משתמרת למה שאינו יודע דהוי בה, ומשום הכי אין השדה זוכה לו.

(כ) נבא"ד, דכששדהו מלאה עומדין יאמר יזכה לי שדי. ואף דלעיל **ד"ה זכתה**, כתבו **התוס'** דלא בעינן אמירה. התם איירינן לענין זכיה מהפקר, אבל הכא שאם לא זכה זכו בה עניים, מהיכי תיתי שיהיה נאמן להוציא.

(כא) תוס' ד"ה זה הכלל, לאתווי קרן זוית. ביאר **המהרש"א**, דאם הניח ולא קצר בקרן זוית, ואחר כך קצר את כל השורה מצפון לדרום, הוה אמנא דלא הוי שכחה, כיון דדעתו לקצור הקרן זוית בשורה אחרת ממזרח למערב,

לדעתו של רבן גמליאל, ובעינין משתמרת לדעתו של קונה.

(כח) גמ', טובת הנאה אינה ממוין וכו'. כתב השיטה מקובצת, דאפילו תימא דבעלמא הויא ממוין, מכל מקום אינה ממוין חשוב להקנות על ידי חליפין, ואתיא סוגיין אף למאן דאמר דטובת הנאה ממוין. אבל הריטב"א כתב, דלמסקנא דסוגיין טובת הנאה ממוין, וכדמסקינן בנדרים (פה). [ועיין להלן אות ל].

(כט) גמ', הכא נמי טובת הנאה אינה ממוין לקנות על גבי קרקע. הקצות החושן (סימן רעה סק"א) הוכיח מרש"י בבבא קמא (ק"ח). ד"ה פרה, דהפקר נקנה אגב קרקע כל שצבורין בתוכו. והקשה, דאי הכי מאי פריך רבא מחליפין, הא כיון דטובת הנאה אינה ממוין והוויא הפקר, לא מצו בעלים להקנותה בחליפין, אבל אגב קרקע שפיר נקנית כמו דזוכה בהפקר. ותיריך, על פי השיטה מקובצת [עיין אות ל] דאף דטובת הנאה ממוין, אינה ממוין חשוב להקנות בחליפין ואגב קרקע, דהווי קניינים גרועים. והוסיף, דדבריו מוכרחין, דהא רבא סבר דטובת הנאה ממוין (נדרים פה), ועל כרחך דהכי קאמר, וכי לא היה להם סודר לקנות בחליפין, אלא טובת הנאה אינו ממוין לקנות בחליפין, והיינו משום דקנין חליפין גרוע ואינו נתפס בטובת הנאה דהוויא ממוין קל, והכי נמי טובת הנאה אינה ממוין לקנות אגב קרקע דהווי קנין גרוע. ולפי זה ר' יהושע ור' עקיבא לא מצו לזכות בתורת הפקר דנקנה אגב קרקע, כיון דסבר רבא טובת הנאה ממוין ויש לו בעלים, והבעלים לא מצו להקנותן בחליפין ואגב דגריעי, ולכך אכתי דבעלים נינהו ולא הפקר הוה. [ועיין באות הבאה בשיטת רש"י].

(ל) רש"י ד"ה אינה חשובה ממוין, בתוה"ד, דכיון דאין לו בהן אלא טובת הנאה שבידו לתתו לכל מי שירצה אין זו חשובה ממוין לחול על זו קנין חליפין. וברש"י ד"ה אינה ממוין כתב, אלא אפקורי בעלמא אפקר גבייהו, וכי אוגר להו מקום, קנתה לו חצרו בתורת חצר, כשאר הפקר. וביארו האור שמוח (פי"א מוכיח ומתנה ה"ט) והבית הלוי (ח"ג סימן מז אות ב), דרש"י סבר דלאו דוקא נקט רבא חליפין, והוא הדין לכל הקניינים הבאים מכח המקנה, דאינם מועילים בטובת הנאה, ולא מהני בה אלא קנין דמהני נמי בהפקר, דאינו בא מכח המקנה. אבל השיטה מקובצת כתב, דטובת הנאה אינה ממוין חשוב להקנות בחליפין ואגב קרקע, מפני דהווי קניני גריעי. משמע דנקנית בשאר קניינים שאינם גרועים.

(לא) גמ', ולא היא, מתנות כהונה נתינה כתיבא בהו וכו'. ביאר המחנה אפרים (הלכות טובת הנאה סימן א), דאף דטובת הנאה אינה ממוין, מכל מקום כיון דיש כח לבעלים ליתנם למי שירצו, שפיר מצי להקנותם באגב, אלא דלא ניקנו בחליפין משום דנתינה כתיב בהו. והוסיף, דלפי זה אתי שפיר הא דפסק הרמב"ם (פי"ה מאישות ה"ו) דטובת הנאה אינה ממוין, אף דפסק (פי"א ממעשר שני ה"א), דאפשר להקנות מעשר בקנין אגב. וכן כתב הש"ך (חושן משפט סימן רג סק"א).

(לב) גמ', מטלטלין אגב מקרקע נתינה אלימתא היא. ביאר התורת חיים, דגבי קנין מטלטלין אגב קרקע, כתיב לשון נתינה, וכדכתיב (דברי הימים ב, כא ג) "ויתן להם אביהם מתנות רבות וגו'".

(לג) גמ', רב פפא אמר דעת אחרת מקנה אותן שאני. הקשה המרדכי (סימן רמ"א), דכיון דטובת הנאה אינה ממוין ליכא דעת אחרת מקנה אלא מעצמו זוכין בו. ותיריך, דכיון דהקנה להם אף את החצר, ובחצר הווי דעת אחרת, מהני. והקצות החושן (סימן רעה סק"א) תירץ על פי השיטה מקובצת (לעיל אות ל), דרבא פריך, דטובת הנאה אינה חשובה להקנות בקנין גרוע כחליפין ואגב, ואהא משני דדעת אחרת מקנה שאני, דקנין חצר הוא קנין טוב, ושפיר נקנה להם בתורת חצר ודעת אחרת מקנה. והקשה, מהא דכתבו התוס' לעיל (ו: ד"ה עישור), דאף למאן דאמר טובת הנאה ממוין, אי תקפו כהן אין מוציאין מידו, דאינו יכול לתבוע אלא טובת הנאה שיש לו בו. ולפי זה, נהי דטובת הנאה ממוין, אכתי היכי מצי זכי בתורת חצר ובדעת אחרת מקנה בגוף המתנות, דליכא לבעלים כלום בהן, וליכא דעת אחרת בגוף התבואה. ותיריך, דלשינויא דרב פפא, זכר ר' יהושע ור' עקיבא בתורת חצר וגם בתורת אגב, דהיינו דגוף התבואה כיון דלית לה בעלים, זכו בתורת אגב כהפקר. אבל הטובת הנאה דהוויא ממוין ושייכת לבעלים, וקנין אגב אינו נתפס בה משום דהווי קנין גרוע, קנו בתורת חצר ודעת אחרת מקנה. [ועיין באות הבאה].

(לד) רש"י ד"ה רב פפא, בתוה"ד, ונוחה מתנה זו לקנות, ואף על גב דאין עומד בצד השדה. בשיטה מקובצת בשם רבינו פרץ (להלן יב). ביאר, דדעת

אחרת מקנה מהני, כיון דאין שום אדם יכול לקנותה כי אם מדעת המקנה, והוא נותנה ומקנה אותה למקבל, ונמצא שהמתנה משתמרת למקבל. והתוס' הרא"ש כתב בשם רבינו מאיר, דדעת אחרת מהני משום דכיון דמשתמרת לדעת המקנה, הווי ליה כאילו הקונה עומד בחצרו. ונהדברי יחזקאל (סימן נח אות ד), תירץ לפי זה את קושית הקצות החושן (באות הקודמת), דהכא מהניא דעת אחרת, לטעמא דרבינו מאיר, דהא שמירת רבן גמליאל חשיבא כשמירת ר' עקיבא ור' יהושע, ולטעמא דרבינו פרץ, הכא נמי מיבדל בדילי מיניה משום דאסור לזכות במתנות בעל כרחו דרבן גמליאל וכדכתב הרמב"ם (פי"ב מתרומות ה"טו), ולכך אף דהישראל לא חשיב מקנה לדעת התוס', מכל מקום חשיבא החצר משתמרת ולא בעי לעמוד בצידה].

(לה) גמ', והרי גט דדעת אחרת מקנה אותו ואמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה. הקשה הריטב"א (החדשים), דבלא מילתא דרב פפא תיקשי דעולא אדעולא, דהא בחצר המשתמרת לא בעי עומדת בצד ביתה, וגבי גט אף דמשתמרת בעי עומדת בצד ביתה. ותיריך, דאין הכי נמי, ומצי רב פפא למימר ולטעמיך, אלא דלא חש. והרמב"ן תירץ, דרב שימי איפכא סבירא ליה, דגבי הפקר קני אפילו בזכייה כל דהוא, וגבי מתנה וגט בעינן קנייה אלימתא, ולא סגי בדעת אחרת, ובעי עומד בצד השדה, אף דהחצר משתמרת.

(לו) גמ', ולא קל וחומר הוא ומה גט דאיתיה בעל כרחא וכו'. פירש הריטב"א (החדשים), דכל היכא דאיתיה בעל כרחא, וכחו דמקנה עדיף מכחו דקונה, היה מן הדין דליסגי בכל דהו ולא בעי עומדת בצד ביתה.

(לז) רש"י ד"ה אלא, בתוה"ד, טעמא דיש חילוק בין גט למתנה. כתב המהרש"א, דעד הכא אינו מדברי רש"י, אלא כשיטת התוס' לעיל (י: ד"ה ואי, דמסברא לא ידעינן דחצר מדין שליחות, ורק לאחר דאיתרבאי חצר מיד, אמרינן דאף היכא דלא קני מדין יד, לא גרע משליחות. ומה דכתב, טעמא דיש חילוק, הווי מדברי רש"י דאזיל לשיטתו לעיל (שם) ד"ה משום, דמסברא ידעינן דחצר לא גרע משליחות, ולא אצטריך ריבויא לחצר אלא משום יד. ולכך כתב דאי נמי לא אתרבאי מונתן בידה, הווי נפקא לן חצר משליחות, ואצטריך לרבויה מדין יד, משום קטן וקטנה.

דף יב ע"א

(א) רש"י ד"ה גבי, בסוה"ד, אבל חצר ליכא לא דעת שולח ולא דעת שליח, הלכך בעינן דעת אחרת מקנה אותו. כתב הריטב"א (החדשים), דלרש"י, רב אשי משני אליבא דרב פפא, דמדיון חצר הוא, ובמצאיה בעינן עומד בצד שדהו משום דליכא דעת אחרת, ודלא כמתנה דאית בה דעת אחרת מקנה.

(ב) בא"ד, שם. הריטב"א הקשה לשיטת רש"י דאיכא ג' חילוקי דינים, בגט מציאה ומתנה, דרב אשי לא אדכר אלא מתנה וגט. ולכך פירש, דרב אשי משני דחצר איתרבאי משום יד בגט דלא שייך בה שליחות כלל, ומשום הכי אפילו בחצר המשתמרת בעינן עומדת בצד ביתה דומיא דידה דסמוכה לה. ובמדיי דהווי זכות, כמצאיה ומתנה דדמו לשליחות, לא גרע חצר משליחות, ולכך במשתמר לדעת בעלים לא בעינן עומד בצדה. אבל בדאינה משתמרת, דאינה כשליחות דמשתמרת, בעינן עומד בצד ביתו וחצירו, דתיהווי משתמרת בשעת זכייה. וההיא דרבן גמליאל לא תיקשי, כיון דהקנה להם בקנין אגב, ולא קאי שינויא דרב אשי אליבא דרב פפא.

(ג) גמ', גבי מתנה דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו. ביאר הרא"ש (בפרקיין סימן לא), דבמתנה דעת המקבל דיזכה לו המקום כל היכא שיתנהו הנותן, ושמירת הנותן חשובה לו כשמירתו. וכתב הבית יוסף (חושן משפט סימן ר'), דלפי זה, אם אין החצר משתמרת אף לדעת הנותן, לא קניא אי אינו עומד בצידה. והקצות החושן (סימן ר' סק"ב) כתב, דדעת השיטה מקובצת בשם רבינו פרץ, דבמתנה קני אף אי אינה משתמרת כלל, משום דמשתמרת למקבל, דכיון דדעת אחרת מקנה, לא מצי שום אדם לקנותה שלא מדעת המקנה. והוסיף, דאפשר דכוונת הרא"ש דכתב, דשמירת הנותן חשובה לו כשמירתו, כרבינו פרץ, כיון דשום אדם לא יזכה בלתי דעת הנותן. ובביאור הגר"א (שם, סק"ג) כתב, דמדאמרינן להלן, ומנא תימרא, ומייתי ראייה ממתני, דאיירי באינו משתמר כלל, משמע דאף בהכי קנה במתנה. והוסיף, דהכי משמע מדברי התוס' ד"ה חצר שכתבו, ואפילו אינו משתמרת, דמשמע דאינה משתמרת כלל.

(ד) גמ', אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי. הדבר אברהם (חלק א סימן כא)

והא לא איירי בה תנא קמא, ועד כאן לא פליג אלא בבנו, משום דסבר דתחילת זכייתו לאביו, אבל ודאי דמודה באשתו דאית לה זכיה גמורה מדאורייתא, אלא דזכי בעלה משום איבה. ובשלמא לר' יוחנן דאית ליה להלן (עמוד ב'), דקטן היינו אפילו גדול וסמוך על שולחנו, ומסתמא בפועל נמי איירי, ואפילו הכי סברי רבנן דלא ילקט, אף דזכי מדאורייתא, משום דסוף סוף אתי לידיה דפועל, ומדאי טעמא אסרי נמי באשתו, ולכך פליג ר' יוסי נמי באשתו. אבל לשמואל דקטן הוה קטן ממש, לא איירי רבנן בפועל אלא בבנו קטן, וטעמא משום דלית ליה זכיה לנפשיה אלא לאביו, אבל באשתו ודאי מודו. ותירץ, דאפילו לשמואל, הכא דקטני בנו סתמא, משמע דאפילו בגדול איירי אי סמוך על שולחנו, וטעמייהו דרבנן דלא ילקט, דכיון דסמוך על שולחן אביו, הוה האב כפועל חובו משל עניים, וכל שכן באשתו. (ג) תוס' ד"ה אי אמרת, בתוה"ה, ונימא לעולם זכי לנפשיה מדרבנן ובתר הכי זכי אבוח מיניה משום איבה ומשום הכי מלקט. רש"י ד"ה ונפקא מינה כתב, דכיון דמדאורייתא לית ליה זכיה, נמצא אביו גזול את העניים. וכן ביאר התוס' הרא"ש, דסברת התלמוד, דאף דתקנו חכמים לקטן זכיה, לטובתו תקנו, דלא לית לנפשו איך יקחו מידו, אבל לא שתועיל לגזול עניים.

(יד) בא"ד, דמדרבנן אין סברא שיתקנו שתי זכיות שזכה הבן קודם ואחר כך יזכה האב ממנו. הקשה המהרש"ל, דלהלן (עמוד ב') איתא, דלר' יוחנן מצאית קטן לאביו משום איבה, אף דזכי הקטן מדרבנן, והוה ב' תקנות. ותירץ, דבמצאיה הויא תקנה אחת, דתקנו דהאב זכי במציאת בנו קטן משום איבה. אבל בלקט, אין האב יכול לזכות מיד, כיון דהוה עשיר, וזוכה רק לאחר זכיית בנו, ולא מסתבר דתקון ב' תקנות.

(טו) רש"י ד"ה וליה לא סבירא ליה, דמצאית קטן לאביו. כתב הפני יהושע, דכוונת רש"י ליישב קושיית התוס' ד"ה אי אמרת, דאי סלקא דעתך דסבר ר' יוסי דקטן זכי מדאורייתא ואבוח זכי מיניה, מנלן דתנא דמתניתין נמי לא סבר הכי, ועל כרחך דלר' יוסי לא זכה אביו כלל.

(טז) תוס' ד"ה ואבוח עשיר הוא, לאו דוקא עשיר אלא כלומר כיון שיש לו חלק בשדה חייב בלקט. בחדושי הריטב"א הישנים פירש, דהוה עשיר, דאיירי שיש באותו מחצה שוה מאתים, ולכך אסור לו ליטול מתנות עניים. והוסיף, דליכא משום להזהיר עני על שלו, כיון דאין הקרקע שלו. וכן כתב רבינו חננאל. [ולכאורה כן נראה דעת רש"י ד"ה לא ילקט דכתב, עשיר הוא, והרי הוא כבעל הבית בשדה זה].

דף יב ע"ב

(יז) רש"י ד"ה עשו את שאינו זוכה כזוכה, אף על פי שאין לקטן זכיה במקום אחר כאן עשאוהו כזוכה. הקשה התוס' הרא"ש, דבמקום אחר נמי זכי. ועוד, דעד השתא קשיא לן דאי זכייתו מדרבנן לא מצי ללקט אחר אביו, והשתא משני דאף דזכייתו מדרבנן, זכי איהו תחילה זוכי אבוח מיניה, ואהא לא שייך לישנא ד"עשו שאינו זוכה כזוכה". ולכך פירש, דדמיא להאי דהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפריש עליהם מחלקן, דעשו כהן ולוי כאילו מטא לידייהו אף דלא מטא לידייהו, וחזרו ונתנו לבעל הבית, והכא נמי עשו עניים שלא זכו בלקט, כאילו זכו וחזרו ונתנו לו.

(יח) תוס' ד"ה ר' יוחנן, מפרש ר"ת כי היכי דפליגי הכא פליגי נמי גבי עירוב. כתב הרמב"ן, דאין הדבר נראה כן, דהכא משום איבה תקינו ליה רבנן, והתם ליכא משום איבה, כיון דאביו נותן לו, אף שהוא נותן לו לזכות בה לאחרים.

(יט) גמ', הכא בעבד נוקב מרגליות עסקינן. הקשה הקובץ הערות (סימן לח, אות ו), הא התנא בעי לשנות דין מצאית סתם עבד עברי, ולהאי שינויא שנה רק דין עבד נוקב מרגליות, והיה לו לשנות שני הדינים. ותירץ, דמעיקרא פריך, דאף דעבד עברי מצאיתו לעצמו ולא קנאה רבו כעבד כנעני, מכל מקום הא אית ביה נמי דין פועל דמצאיתו לרבו, דעל מנת כן נשכר לו. ומשני, דמתניתין איירי בדין עבד ולא בדין פועל, ומשכחת עבד שאין בו דין פועל, כגון נוקב מרגליות או מגביה מצאיתו עם מלאכתו.

(כ) רש"י ד"ה שאין רבו רוצה לשנותו, הלכך לא ניחא ליה שיגביה לו מצאית וכו', וישלם לרבו שכר ביטולו. הריטב"א בקידושין (טז:), ביאר, דבעבד נוקב מרגליות דמלאכתו יקרה, מסתמא לא נחית אדון אלא לזכות במלאכתו, ואחולי אחיל גביה מצאיותיו. והוסיף, דמתניתין דקתני מצאיתן לעצמו, לגמרי משמע, דאפילו שכר בטלה ליכא, ואיירא בעבד נוקב מרגליות דאפילו שכר בטלה ליכא לרבו. ועיין מה שכתבו תוס' ד"ה במגביה, בתוה"ה, ויש

נסתפק, אי הא דכמונח דמי היינו דהוה כמונח למטה בקרקע, או דהוה כמונח במקומו שהוא נמצא בו עכשיו באויר, וקנין דאויר נמי קונה.

(ה) רש"י ד"ה זרק ארנקי, והפקירו לכל הקודם. התוס' ד"ה ויצא כתבו, דלא גרסינן "ואפקריה", דהא להלן חשיב דעת אחרת מקנה. והרמב"ן יישב דעת רש"י, דכל הפקר שהיו לו בעלים דהפקירוהו מתחלה לדעת, דמי לדעת אחרת מקנה. ולא אתי לאפוקי אלא מצאיה דלא הפקירוהו בעלים מדעתם אלא שהיא מופקרת ועומדת, אבל הפקירוהו בעלים לרצון כמתנה דמי. והקשה, מהא דאסיק בגדרים (מג). דהפקר לאו כמתנה דמי, אלא מעידנא דאפקריה מופקר, היאך חשיב דעת אחרת מקנה. ותירץ, דכיון דבעי לסלק זכותו ממנו כדי שיזכה כל הקודם, בזכיה כל הדוא זכי. והנימוקי יוסף (ה): מדפי הרי"ף) הוכיח כדעת רש"י דהפקר חשיב דעת אחרת, דמדמוכח ממתנה דקני ולא מוכח ממצאיה דלא קני, שמעינן דהפקר מדעת כדעת אחרת מקנה דמי, ולכך דמי למתנה דקני אף אי רץ ואינו מגיע. והקצות החושן (סימן רעג סק"א) כתב, דדעת רש"י בהרמב"ם (פ"ב מנדרים הי"ד), דהפקר הוה כנדר ואסור לחזור בו. ולכך, כיון דהפקר אינו יוצא מרשותו, אלא דאסור לחזור בו, והזוכה בו, מיד בעלים הוא זוכה, חשיב דעת אחרת מקנה. [ועיין עוד באות הבאה].

(ו) בא"ד, שם. הריטב"א פירש, דבעיא דרבא בין בהפקר ובין במתנה, ופשיט ליה מהא דר' אבא, דבין בהפקר בין במתנה, אויר שאין סופו לנוח כמונח. אלא, דבהפקר בעי רץ אחרייהו ומגיע, ובמתנה דאיכא דעת אחרת מקנה, מהני אף דרץ אחרייהו ואינו מגיע. ודחי, דשאני מתגלגל דכמונח דמי, ולכך לא תפשוט דבמתנה אויר דאין סופו לנוח כמונח דמי, אבל לענין הפקר שפיר תפשוט, דכיון דמתגלגל לאו כמונח דמי, כל שכן באויר שאין סופו לנוח.

(ז) בא"ד, שם. הקשה הנהניבות המשפט (ביאורים סימן רעג סק"א), לדעת רש"י דהפקר חשיב דעת אחרת, אמאי קיימא לן (שו"ע חושן משפט סימן רעג סעיף ו) דהמפקיר עבדיו, הגדולים קנו עצמם, והקטנים, כל הקודם והחזיק בהם, זכה, והא בדעת אחרת מקנה יש יד לקטן לזכות. ותירץ, דרש"י מודה דלענין שאר דברים לא חשיב דעת אחרת מקנה, ורק לענין חצר שאינה משתמרת, במשומר לדעת המפקיר סגי. והוסיף, דכן דעת המרדכי בפרקין (סימן רמ"א). אמנם המשנה למלך (פכ"ט ממכירה הי"א) נסתפק אי קטן זוכה בהפקר, וכתב דלדעת רש"י, כיון דחשיב דעת אחרת, קני מדאורייתא. ומשמע דבכל הפקר סבר רש"י דחשיב כדעת אחרת, ולדבריו אכתי קשיא קושיית הנהניבות המשפט.

(ח) רש"י ד"ה שאין סופו לנוח, בתוך האויר. כתב המרחשת (חלק ב סימן לו), דכוונת רש"י, דהא דאין סופו לנוח לא קנה, היינו משום דיוצא מתוך האויר, אבל אם היה נשאר תלוי בתוך האויר, ולא היה יוצא מאויר חצר, היה קונה אף אם לא היה סופו לנוח על גבי קרקע, דאויר חצירו קונה כמו קרקעו.

(ט) גמ', ובעי רבי ירמיה במתנה היאך וכו'. ביאר השיטה מקובצת בשם הריטב"ש, דהא דאיצטריך לר' ירמיה ולא פשיט מדר' יוחנן וממתניתין, דמשמע דכל שרץ אחרייהו ומגיע, דהוה חצרו משתמרת, קני במציאה אף דאין סופו לנוח, וכל שכן במתנה. משום, דמצי למידחי, דהא דבעי רץ אחרייהו ומגיע, היינו כי היכי דליהו אויר דסופו לנוח, ולא בעי רץ אחריו ומגיע ממש, אלא דכיון דבידו לרוץ ומגיע הוה כאויר שסופו לנוח. אבל מדקאמר ר' ירמיה דבמתנה מהני אף שרץ ואין מגיע, אלמא אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי, והוא הדין במציאה והפקר.

(י) רש"י ד"ה מריצה אצל אביו, הלכך כשמגביה לצורך אביו הגביהה. פירשו הריטב"א (החדשים), דרבנן דתקון מצאיה לקטן מפני דרכי שלום אמרו שתהא מצאיתו לאביו מהאי טעמא, ואפילו לרב נחמן דהמגביה מצאיה לחברו לא קנה חברו, בהא מודה לשמואל מטעמא דאמרן, דרב נחמן תלמידיה דשמואל, ומסתמא לא פליג עליה.

(יא) גמ', למימרא דסבר שמואל קטן לית ליה זכיה לנפשיה מדאורייתא. ביאר הריטב"א (החדשים), דדוקא משום דזכייתו במציאה מדרבנן, איכא למימר שתהא לאביו מטעמא דשמואל, דאף דלא הוה טעמא רבה, מכל מקום זכי מחמתו מדרבנן, כי הם אמרו והם אמרו, אבל אי זכי מדאורייתא, לא סגי בטעמא דשמואל דזוכה האב במציאתו. והתוס' הרא"ש כתב, דהשתא סלקא דעתך דאפילו מדרבנן לית ליה זכיה, דאינו מגביה לעצמו כלל, ותחילת הגבהתו לצורך אביו. והאי דנקט מדאורייתא, משום דבעי למידיק מבריייתא דמייתי, דאפילו מדאורייתא אית ליה זכיה.

(יב) גמ', ילקט בנו ואשתו אחרייו. הקשה הפני יהושע, אמאי נקט "אשתו",

הדרך היוזמי

מסכת בבא מציעא דף יב - דף יג

יג אייר - יד אייר התשס"ט

דנפל מהמלוה, מחזירין למלוה.

דף יג ע"א

א) רש"י ד"ה בשטרי הקנאה, שמקנה לו נכסיו מהיום, בין ילוה בין לא ילוה יגבה מהן לאותו זמן מהיום. פירש בחדושי הר"ן, דכיון דקנה ממנו, מסתמא נשתעבד אף שלא ילוה, שהרי נשתעבדו נכסיו בחליפין. אבל לא בעינן דיאמר כך בפירוש, שאם כן למה לי שטר הקנאה, הא בלאו הקנאה אדם יכול לחייב את עצמו אף שלא לזה.

ב) בא"ד, שם. בשו"ת הריב"ש (סימן קס"א) ביאר, דמה שפירש רש"י בין לא ילוה, אין הכונה שלא ילוה לגמרי, דזה הוה שטר חיוב, אלא דמשעבד נכסיו בשטר אפילו אי לא ילוה, וההלואה תהיה כמלוה על פה. וביאר התיבות המשפט (ביאורים סימן לט סק"ד), דאין כונת רש"י דאין צריך להלוות לו כלל, דודאי על דעת הלואה נכתב, אלא דכונתו דתיכף זכה בשעבוד נכסים, ועל המלוה נעשה ההלואה כחוב מלוה על פה שמחויב ליתן לו מעות ההלואה שהבטיח לו.

ג) רש"י ד"ה אי הכי, דבשטרי דלאו הקנאה לא עבידי דכתבי, אלא אם כן ראו הלואת המעות. כתב הרי"ף (ו. מדפי הרי"ף), דשטר דאין בו קנין ולא שעבד ליה נפשיה עדיין, אין כותבין ללוה עד שיהא המלוה עמו, דמדשקיל מלוה לשטרא אישתעבדי ליה מההיא שעתא. וביאר הנימוקי יוסף, דפליג בהא אדרש"י, וסבירא ליה דלא בעי דיראו העדים נתינת המעות, וסגי דיראו נתינת השטר למלוה, דכיון שנמסר השטר ליד המלוה קנה, שבמסירת השטר יש בו די להתחייב. וכן דעת הרמב"ם (פכ"ג ממלוה ולוה ה"ה). וכתב המשנה למלך (פי"ח מגזלה ה"א), דלפי זה לא צריך למימר דטעמא משום דחיישינן שמא כתב ללוה בניסן ולא לזה עד תשרי, אלא דעיקר החשש הוא משום שמא כתב ללוה בניסן ולא מסר השטר עד לאחר ימים. וטעמא דשמא כתב ללוה ולא לזה, היינו דמשום הכי לא מסרו לו, אבל אם כבר לזה בו בניסן לא הוה לן למיחש שמא לא ימסרנו, דפשיטא דהמלוה לא הניחו ביד הלוח אפילו שעה אחת מאחר שכבר הלוחו. והריטב"א כתב, דאם באו המלוה והלוה לעדים, כותבין ונותנין בין למלוה בין ללוה, ולא חיישינן שמא לא ילוה עד תשרי דמילתא דלא שכיחא היא, וכל שהמלוה והלוה לפנינו לא חיישינן.

ד) גמ', אי הכי מתני' דקתני וכו', מתניתין כיון דנפל אתרע ליה, וחיישינן דלמא אקרי וכתוב. כתב הריטב"א (החדשים), דנוסחא זו היא מדברי רב יהודאי גאון, והקושיא נכונה אבל התירוץ אינו נכון, דמשום דנפל ואיתרע לית לן למיתלי ריעותא בסהדי דעבדי שלא כדון. וכתב, דהנכון בתירוץ קושיא זו, דכיון דנפל ואיתרע חיישינן שמא אירע הדבר שנתנו לזה למלוה בפני עדים, והמלוה נתאחרת עד תשרי, והוה ליה מוקדם ופסול.

ה) גמ', אביי אמר, עדין בחתומיו זכין לו. כתב בחדושי הגר"ש שקופ (סימן יח), דלא מצינו מילתא בטעמא לבאר היאך זוכים העדים בשטר עבור הקונה או המלוה. ועל כרחק דהיינו כדכתבו התוס' להלן (כ. ד"ה שובר, דתקנת חכמים היא דזוכה משעת חתימה, אף שלא נמסר לו עד ימים רבים אחרי כן, שאם לא כן לעולם לא יוכלו העדים לחתום אלא אם יראו המסירה, משום חששא דכתב בניסן ולא נתן עד תשרי ומזבין ביני וביני. והמהרש"א (שם) כתב, דהתוס' כתבו כן רק משום דאביי דסבר דעדיו בחתומיו זכין לו, סבר נמי כר' אלעזר דעדי מסירה כרתי, אבל לר' מאיר דעדי חתימה כרתי, ודאי עדין בחתומיו זכין לו מדינא דאורייתא. וכן כתב התומים (סימן סה סקכ"א). אבל הפני יהושע (שם) כתב, דמדלא כתבו התוס' הכי בסוגיין אגופא דמילתא דאביי, מוכח, דעיקר מלתא דאביי הויה מעיקר הדין, דהעדים זוכין משעת חתימה לגמרי על תנאי אם יגיע לידו לבסוף, ולא יחזור בו המוכה. ודברי התוס' לקמן קאי אסוגיא דהתם דחזר בו קודם שהגיע לידו.

ו) רש"י ד"ה אביי אמר, בתוה"ד, אבל השתא דנתן כותבין חיישינן דלמא כתב ללוה ולא לזה. כתב המהרש"ל, דדבריו מגומגמים, דמשמע דהשתא מיושבת המשנה, דחיישינן שמא כתב בניסן, ואדרבה אינו כן וכדפרכינן להלן, ובפרט דלפי האמת לא חיישינן להא כיון דעדיו בחתומיו זכין לו. וכתב המהרש"א, דמה שכתב רש"י דחיישינן דלמא כתב ללוה ולא לזה, היינו ולא לזה לגמרי. ולא בעי ליישב בהא למתניתין דהכא, אלא להא דקאמר דמשום דקשיא ליה וכו', הוצרך לומר עדין בחתומיו זכין לו. דלא שייך למימר דכתב ללוה ולא לזה לגמרי, דהא נתן מצא גיטי נשים ושוברים לא יחזיר שמא כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם, ואמאי והא ליכא

לומר דהתם ודאי צריך להעמיד בנוקבת מרגליות.

ז) תוס' ד"ה מאי בעיא גביה, דהיא נמי אינה יכולה למכור עצמה אחרי כן כדאיתא בספרי. כן כתב הרמב"ם (פ"א מעבדים ה"ב). אבל הרמב"ן בפירוש התורה (שמות כא, ד) כתב, שאפשר שאשה גדולה יכולה למכור עצמה. והמשנה למלך הקשה לדבריו מסוגיין, וכדכתבו התוס'.

ח) גמ', אילימא כשחייב מודה כי יש בהן אחריות נכסים אמאי לא יחזיר הא מודה. הקשה הקובץ שעורים (בבא בתרא תרנב), דאף דהשתא לא חיישינן לקנוניא, אמאי תועיל הודאתו לחוב ללקוחות. וכן הקצות החושן (סימן עט סק"ב), דאינו נאמן בהודאתו היכא דאיכא חוב לאחריני. ודלא כדעת התומים (שם סק"ג), דנאמן. ותיירץ, דגבי הלקוחות הוה כאיני יודע אם פרעתיך, אלא דהיכא דאין הלוה לפנינו טוענין להן שמא היה טוען ברי, וספק ברי אין דינו כשמא, אבל כשהלוה בפנינו ומודה, אף דלא מהניא הודאתו לגבי לקוחות, מכל מקום לא עדיף משמא, ולכך הלקוחות חייבין, דבהאי גוונא לא שייך לטעון להן. אבל לאביי דחיישינן לקנוניא, טענינן ללקוחות שמא אי לאו קנוניא היה טוען ברי.

ט) גמ', ואי כשאין חייב מודה, כי אין בהן אחריות נכסים אמאי יחזיר. כתב הרשב"א, דלא פריך משום דנפל ואיתרע ליה, דאכתי לא ידעינן לההוא טעמא. אלא, דכיון דלא נקיט מלוה שטרא בידיה, מהימן הלוה, כדמהימן במלוה על פה. דהא טעמא דלא מהימן במלוה בשטר היינו משום דאמר ליה שטרך בידי מאי בעי, והכא ליתיה לשטרא בידיה, ואומר זה ממני נפל.

י) גמ', דחיישינן שמא כתב ללוה בניסן, ולא לזה עד תשרי, כתבו הרשב"א ובחדושי הר"ן, דלא חיישינן לפרעון וקנוניא, אלא דמילתא דלא רמיא עליה הוא, דכל דכתב ללוה ולוה, אינו זוכר אי לזה מיד אי לא, ולכך לא מהמינן ליה.

יא) תוס' ד"ה ולא לזה עד תשרי, אבל אין לפרש שכבר לזה בו קודם שנפל. כתב הנחלת דוד, דמדברי רש"י ד"ה הני ריעי, דאם היה כשר היה נזהר בו, מוכח דסבר, דאיירי דכבר לוח, ומשום פסולו לא נזהר לשומרו. וכתב, דלישנא דכתב ללוה בניסן ולא לזה עד תשרי, משמע טפי שכבר לוח, דאי כתוס' הוה ליה למימר ולא לזה עדיין. והוסיף, דנפקא מינה לדינא אי ידעינן בוודאי שמן המלוה נפל, על פי עדים, או דראו השטר ביד המלוה קודם נפילה, דלרש"י אפילו הכי לא יחזיר דחיישינן [עיי' להלן אות כט]. ולתוס' יחזיר, דתו ליכא למיחש למידי. [ועיי' באות הבאה].

יב) בא"ד, דאם כן מאי משני הני ריעי וכו' ופשיטא שנוהר לשומרו. כתב הנחלת דוד, דסברת התוס' אינה מוכרחת, דיש לומר דההלואה היה כמלוה על פה, והאמינו המלוה ללוה בלא שטר, אבל על השטר לא סמך משום פסולו, ולא ניחא ליה לגבות בשטר פסול ולכך לא נזהר לשומרו.

יג) גמ', כל שטרי לא ריעי, הני ריעי. פירש רש"י ד"ה הני ריעי, הואיל ונפל אתרע, דיש לומר אם היה כשר, היה נזהר בו. והרמב"ם (פי"ח מגזלה ואבדה הי"ד) כתב, כל השטרות הנמצאות שדינן שלא יחזיר, אם החזיר הרי אלו כשרים וגובין בהן, ואין מוציאין אותן מתחת יד בעליהן, והרי הם בחזקתן ואין חוששין להם. וכתב הרשב"א, דדקדק כן מדקתני במתניתין לא יחזיר ולא קתני הרי זה פסול. וביאר הברכת שמואל (סימן יג), דהא דאיתרע בנפילה לא מבטל את כח השטר, אלא דמהאי חששא לא יחזיר המוצא את השטר למלוה, [והוא מדיני השבת אבידה, ולכך כתבה הרמב"ם בהלכות אבידה ולא בהלכות טוען ונטען], אבל אם הגיע השטר לידיו שפיר גובה בו. ובשעורי רבי שמואל ביאר, על פי דברי הגר"י, דהא דבמלוה בשטר אין הלוח נאמן לומר פרעתי, אין זה משום דאיכא הוכחה שלא פרע, אלא דהוה דין מדיני השטר, דכשהשטר ביד המלוה, אין הלוח נאמן לומר פרעתי. ולכך הריעותא דנפל, אינה אלא כשאין השטר ביד המלוה, אבל בדהוי בידו, יש לו כח לגבות, ולא מהני שום ריעותא כנגדו.

יד) רש"י ד"ה הני ריעי, הואיל ונפל אתרע, דיש לומר אם היה כשר, היה נזהר בו. רש"י להלן (יג). ד"ה מוקי כתב, חיישינן דלמא איקרי וכתב ולכן הופקר להשליכו. וכתב הקצות החושן (סימן סה סק"ט), דמשמע דלרש"י אפילו ידוע שנפל מיד המלוה, ראוי לחוש לפרעון. אבל רש"י לעיל (ז): ד"ה לא יוציאווהו, לגבי שטר שנפל ליד דיין דברי הכל לא יוציאווהו מידו, כתב, לא לוח ולא מלוה עד שיבא אליהו או עדים שראו מיד מי נפל. ומשמע, דאם ידוע שנפל מיד המלוה מחזירין למלוה. וכתב, דלפי זה הא דאמרינן דכיון דנפל איתרע, היינו דאף דהיה ראוי לומר שנפל מיד המלוה, כיון דהשטר אינו קרוי, אלא כיון דנפל איתרע ואמרינן שמא מיד הלוח נפל, אבל אי ידוע

הדרך היומית

מסכת בבא מציעא דף יג – דף יד

יד אייר – פו אייר התשס"ט

טענין להו פרוע, כיון דהוא עצמו הוי מהימן לומר פרוע מיגו דמוזיף. אלא, דיש להוכיח דטענין להו מוזיף, דאם לא כן כל אחד יכתוב שטר מכר ויחתום עדים, ויגבה שלא בפניו מיתומים ומלקוחות. והקשה **המהר"ם** (שם), מאי נפקא מינה אי טענין להו מוזיף, סוף סוף לא גבינן מיתמי ומלקוחות בשטר שאינו מקויים, כיון דטענין פרוע. ותירץ, דנפקא מינה לשטר בתוך זמנו דלא מהימן לומר פרעתי. והקשה **הפני יהושע** (שם), אם כן הדרא קושיא לדוכתא, דלא שבקת חיי, שיכול לזייף ולכתוב בענין שיהיה תוך זמנו בשעת התביעה מיתומים ומלקוחות. ותירץ, דנפקא מינה כשנתקיים השטר בעד אחד, דאי טענין מוזיף, פשיטא דעד אחד לא מהני, אבל אי לא טענין אלא פרעתי במיגו דמוזיף, הוי מיגו במקום עד אחד דלא אמרינן.

יד **רש"י ד"ה אינו גובה**, דשטרא דלא שעבד בה נכסים לאו שטרא הוא, והוה כמלוה על פה, ושאינ עליה עדים. **הרמב"ן** (בעמוד א') פירש כעין זה, דכיון דלית בהו אחריות נכסים הוו כמלוה על פה, וכיון דלאו מעשה שטר קא עביד, לאו שטר של מלוה הוא אלא כתבם של עדים, ואינו גובה בהם כיון דלאו מפייהם קרינא ביה. וביאר **בחדושי האבני נזר על הש"ס**, דרק שטר שעושה קנין מקרי שטר. ושטר שיש בו שעבוד, הוי שטר קנין על השעבוד. ושטר שאינו אלא לראיה בלבד אין לו תורת שטר, ומשום הכי אית ביה חסרון דמפי כתבם. [ועיין באות הבאה].

טו **תוס' ד"ה דברי בתוה"ד**, דכיון שמחל השעבוד מחל גם הקרן כמו לרבי מאיר. כתב **הפני יהושע**, דמשמע דלר' מאיר מחל את החוב ואינו גובה מבני חורין אפילו כשמודה הלוה, ודלא **כרש"י ד"ה אינו**, דהא דאינו גובה מבני חורין באין בו אחריות היינו דאין לשטר זה דין שטר, והוי כמלוה על פה. אבל **הפרי יצחק** (חלק ב סימן נג) כתב, דכונת התוס' דלא מחל את החוב אלא את כח השטר, דבשטר דנכתב כהלכתו גובה ממשעבדי, אבל הכא שכתב שלא באחריות ומחל כח השעבוד שבשטר, מחל נמי כח הקרן שבשטר, דהיינו שלא יהא לו שום כח שטר כלל.

טז **תוס' ד"ה הני**, ואם תאמר וכו' ר' אלעזר אבל כשחייב מודה דברי הכל יחזיר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן. כתב **הרמב"ן**, **דרבינו חננאל** כתב, דלא שמעינן לר' אלעזר דאמר בהדיא, דלדברי הכל לא חיישינן לפרעון. ופירש דבריו, דהא דאמרינן אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר ולפרעון ולקנוניא לא חיישינן, תלמודא מסיים לה ואזיל.

דף יד ע"א

א **גמ', דרבנן סברי אחריות טעות סופר הוא**. כתב **התוס' רי"ד** (**בבא בתרא** קעה:), דבעלמא גובה ממשעבדים אף בלא האי טעמא, כיון דשיעבודא דאורייתא. והכא פליגי בהא, דר' מאיר סבר דבדליכא אחריות נכסים אינו גובה ממשעבדי, דכיון דבכל שטרי כתבי והכא לא איכתב, שמע מינה תנאה הוה בינייהו דהוי שלא באחריות. ורבנן סברי דלא איכתב משום טעות סופר, וגובה מעיקר הדין. וכן כתב **הרא"ש בבבא בתרא** (פ"ג סימן לח). **והחמדת שלמה** (קדושין יג:), **והחזון איש** (בבא קמא סימן טו סק"ג) כתבו, דאף למאן דאמר שעבודא דאורייתא אין השעבוד חל מאליו אלא רק על ידי שהלוה מתכוין לשעבד נכסיו למלוה, ולכך אי לאו דאחריות טעות סופר, הוה אמרינן דלא נתכוון לשעבד את נכסיו למלוה.

ב **גמ', והאמר שמואל שבה שפר ושעבוד צריך לימלך**. כתבו **הרשב"א** ו**הר"ן**, דמהא מוכח, דאחריות טעות סופר, אף דלא הזכירוהו המלוה ולוה, דאי לאו הכי מאי קושיא, הא מודה שמואל דצריך לימלך, אלא שאם לא נכתב בשטר מסתמא אנו אומרים שנמלך בו אלא שטעה ולא כתבו. וכתב **הריטב"א** (החדשים), דהסופר טעה בעיקר הדין כסבור דאין בו אחריות כיון שלא הוזכר בפירושו. וזה אינו, כי אף דלא הוזכרה אחריות בשעת מעשה, כמאן דפירש דמי. [ועיין באות הקודמת דברי **התוס' רי"ד**]. וביאר **הדברות משה** (חלק א סימן כ הערה קא), דלאו דוקא נקט טעות סופר, אלא אף אם יש עדים שלא הזכירו הלוה והמלוה אחריות נכסים, נמי גבי ממשעבדי, דאנן סהדי דלא שדי זוזי בכדי. והלוה והמלוה יודעין זאת ולכך לא הוצרכו לדבר מזה, דבסתמא דבר הידוע הוא דרק על דעת כן הלוה לו מעותיו, ולכך קשיא אמאי צריך להימלך.

ג **גמ', שם**. הקשה **התוס' הרא"ש**, למה ימלך הסופר אם יכתוב שפר, והלא אינו גובה אלא מהבינונית כדן בעל חוב. ותירץ, דצריך לימלך מפני דיש לוקח שגובה מן העידית, אם קנה קרקע בדמים מרובין והוצרך למכור כלי תשמישיו בזול.

למיחש לנמלך כלל כיון דאין כותבין, דהך חששא דשמא כתב בניסן כו' שייך נמי בשובר. אבל השתא דתנן כותבין משום דעדיו בחתומיו זכין לו, חיישינן שפיר דלמא כתב ללוות ולא לזה לגמרי. והכי נמי התם בשובר כותבין ואיכא למיחש לנמלך.

ז **תוס' ד"ה משום בתוה"ד**, משום דקשיא לאביי לא ניחא ליה שנויא דרב אסי ומילתא באפי נפשה היא ולא קאי אדאמר אביי עדיו בחתומיו זכין לו. הקשה **המהרש"א**, מנלן דלא ניחא ליה בשינויא דרב אסי, ואי משום דקאמר עדיו בחתומיו זכין לו, אם כן שפיר קאי אדאמר אביי. ועוד, דכיון דעל כרחך מסברא דנפשיה קאמר דעדיו בחתומיו זכין לו, אימא נמי דמהאי טעמא לא ניחא ליה בשנויא דרב אסי. ותירץ **הרש"ש** (בגמ'), דפשטא דמתניתין דכותבין שטר ללוה, היינו אפילו בשטרי דלאו הקנאה, ודלא כרב אסי. אלא דאי הוה סבר אביי כשינויא דרב אסי במתניתין, הוה דחיק כוותיה לאוקמה באקנייתא, אבל כיון דקשיא ליה בשינויא דרב אסי, והוצרך לאוקמה בטעם אחר, לכך אין הכרח להוציא המשנה מפשטה, ומטעמא דעדיו בחתומיו זכין לו.

ח **גמ', ולשמואל דאמר לא חיישינן לפרעון ולקנוניא**. הקשה **התוס' הרא"ש**, מהיכן ידעינן דלא חייש לפרעון ולקנוניא, נהי דלא חייש לפרעון בשאר הקנאה, משום דבעי למיקרע ליה לאלתר, דילמא נפל מיניה ואתי ליד מלוה, מכל מקום ניהוש הכא דילמא בשעה שפרעו עשו קנוניא והניח השטר בידו. ותירץ, דכיון דאשכחן דלשמואל לא חיישינן לפרעון משום שהלוה ירא וקורעו לאלתר, הכי נמי אית לן למימר דהלוה ירא לעשות קנוניא פן יחזור המלוה ויתבע החוב.

ט **רש"י ד"ה שמואל מוקי לה**, שאומר לזה לא כתבת, ומוזיף הוא. ואם תאמר יתקיים בחותמיו, כיון שנפל אתרע ליה, ואמרינן מפני שפסול היה לא נוהר ומהמנינן ליה להאי. הקשה **הרמב"ן**, היאך נאמן לומר דהוי מוזיף, הא העדים מעידים שהוא כתב ידן. ולכך פירש דהכי קאמר, דחיישינן דילמא כתב ללוות ולא לזה ולא מטא לידיה כלל. ואף דהלוה אומר איני מכיר שטר זה, מילתא דלא רמיא עליה היא ואמר לה ולאו אדעתיה, או דחייש דילמא לא מהימני ליה רבנן. וכיון דנפל איתרע וחיישינן לכולהו חששות, ולא גבי כלום.

דף יג ע"ב

י **תוס' ד"ה הא, בתוה"ד**, וקשה דאפילו יש בו אחריות נכסים אמאי לא יחזיר אם לא יקיימנו. הקשה **הפני יהושע**, נהי דלא חיישינן לטענת מוזיף, מכל מקום ביש בו אחריות נכסים לא יחזיר, שמא כתב ללוות ולא לזה כלל, וכיון שאין חייב מודה לא מקרי מטא לידיה, ולא זכו העדים בחתומיו. ותירץ, דמשמע לתוס' דרישא וסיפא מיירי בחד גוונא, וכיון דהא דמחזיר באין בו אחריות נכסים היינו כשטוען הלוה מוזיף, דאם לא כן לא מהדרינן הנייר למלוה, אם כן יש בו אחריות נכסים נמי איירי דטעין מוזיף, וכיון דטעין מתחלה מוזיף תו לא מצי למיטען כתבתי ללוות ולא ליהתי.

יא **בא"ד**, ואין לומר דחיישינן שמא יוציאנו וכו' משום דלא שכיח. כתב **הרשב"א** (בעמוד א'), **ד"ר' הזקן** דקדק מסוגיין, דהבא ליפרע מן הלקוחות או מן היורשין אין צריך לקיימו, דמוקמינן ליה אדינא, דמדאורייתא לא בעי קיום שטרות, ולא בעי לקיימו אלא כשבעל דבר טוען ברי. וכן כתבו **התוס' בכתובות** (צב:), **ד"ה דינא**. **והרשב"א בגיטין** (ט). כתב, דר"ת דחה ראייה זו, דהא פרכינן הכא דבשאינ חייב מודה כי אין בהן אחריות גבי מבני חרי. והיכי מצי גבי, הא אי לא מקיים ליה לא גבי, ואי מקיים ליה הא מדינא גבי, ומיתמי לא גבי כיון דלית ביה אחריות נכסים, וחשיב כמלוה על פה ואינו גובה מן היורשין. **והרשב"א** דחה, משום דחיישינן דלמא אתי למיגבי מיניה שלא בפניו, דלא טענינן ליה מוזיף. **ובשו"ת הגרע"א** (מהדורה קמא סימן קעה) כתב, דלא חיישינן שמא יגבה שלא בפניו, דשמא סבר שמואל כמאן דאמר **בכתובות** (פח:), דאין מגבינן לבעל חוב שלא בפניו.

יב **בא"ד**, ולא נטעון להם מוזיף משום דלא שכיח כמו שאין טוענין ליתמי נאנסו משום דלא שכיח. **הרב השואל בשו"ת הרשב"א** (חלק א סימן אלף קעא), חילק בין טענת מוזיף לטענת נאנסו, שבמוזיף אנו חוששין לעיקר החיוב, ובנאנסו, הוי ברי בעיקר הפקדון, ופטורו מסופק, ובמילתא דלא שכיחא לא טענינן ככהאי גוונא.

יג **בא"ד**, דאם לא כן לא שבקת חיי לכל בריה וכו'. **התוס' בגיטין** (ב). **ד"ה אם** כתבו, דמשטר מלוה אין להוכיח, כיון דאפילו אי לא טענינן להו מוזיף,

זה צריך לומר, דרבנות דשמעתא, דאף שנתרצה בדברים, כיון שיצאו עליו עסיקין אין כאן משום מחוסרי אמנה אי הדר ביה. ודעת ר"ת בתוס' כתובות (צג.) ד"ה עד, דאיירי אף אי נתן מעות וכגון דלא קנו בכספא, דלא קנה עד שיכתוב את השטר, וקמשמע לן דיכול ומותר לחזור בו, דהדר ביה הואיל ומפסיד, שסבור שיגזלוה ממנו, ואפילו מי שפרע ליכא, דלא תיקנו מי שפרע אלא איוקרא וזולא.

(טו) בא"ד, שם. הקשה החזון איש (בבא קמא סימן ג סק"א), אי לא נתן המעות אמאי אינו יכול לחזור בו, בגוונא שהחזיק ומחוייב ליתן המעות, דהא אם באמת השדה אינה של המוכר, ליכא מכירה המחייבת ליתן המעות, ומצי לטעון דמספק אינו חייב לשלם. ותירץ, דלא חיישינן לערעור כל זמן שלא נתברר, וכיון דאין ספק לפנינו צריך לשלם דמי המקח. אלא דאם לא החזיק יכול לחזור דהוי כתנאי שאם יהיה ערעור יתבטל המקח.

(טז) גמ', אחוי טרפך ואשלם לך. הקשה השיטה מקובצת בבבא קמא (ט.), לדעת רש"י ד"ה יכול דלא נתן מעות, מאי קאמר "אחוי טרפך ואשלם לך", הרי לא נתן מעות, והיה לו לומר אחוי טרפך ותהיה פטור. ותירץ בשם מהר"י כ"ץ, דהכי פירושו, שאם מעכב לוקח דמים משום עוררין, מצי אמר ליה הב לי זוזאי, ואם יטרפוה ממך בחובי, אחוי טרפך ואשלם לך.

(יז) גמ', ויש לו שבח. כתב הרשב"א, דאף דלא פירש את השבח, סבר רב דאחריות טעות סופר אפילו בשטרי מקח וממכר. וכתב, דיש מפרשים, דלשמואל דאין לו שבח, היינו בדכתב לו אחריות, דאי לא, אפילו מעות אין לו, דהא אמר שמואל בשטרי מקח וממכר אחריות לאו טעות סופר. וכתב, דטפי נראה כהתוס' לעיל ד"ה שעבוד, דבגולן סבר שמואל דאחריות טעות סופר.

(יח) רש"י ד"ה ויש, בתוה"ד, ואם תאמר הנגול יתן השבח, שהרי השיבו קרקע משובחת. כתב הפני יהושע, דרש"י לא פירש בתוס' ד"ה יש, דאיירי בשבח היתר על ההוצאה, משום דמשמע ליה מדנקט סתמא יש לו שבח ואין לו שבח, דבכל שבח איירי, ואפילו שבח שכנגד דמי ההוצאה. ולכך הוצרך לפרש, דהא דהנגול אינו נותן כלום היינו משום שגולה משובחת, ולכך לא דמי ליורד לשדה של חבירו שלא ברשות והשביחה, דהכא בין ההוצאה ובין השבח הכל חוזר לדמי הקרן של הנגול, כיון שכך נגולה ממנו. ואדרבא דמי לבעל חוב דהיכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא, אינו נותן אפילו ללוקח ההוצאה, משום שיש לו על מי לחזור, והכי נמי לרב חוזר הלוקח על המוכר ושקיל ההוצאה עם השבח. ולשמואל, נהי דאינו חוזר על המוכר, היינו משום איסורא דריבית, אבל איהו מיהא מעיקרא אדעתא דהכי נחית ולא למשקל מנגול.

(יט) תוס' ד"ה ויש לו שבח, שהנגול לוקח הקרקע עם השבח ואינו משלם וכו'. כתב הפני יהושע [עיין באות הקודמת], דהתוס' לא פירשו ברש"י ד"ה ויש, משום דסברי דאפילו כשגולה עם השבח שקיל ההוצאה מנגול, כדן יורד לשדה חבירו. ולא דמי לבעל חוב היכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא, דהתם בדין הוא שיגבה דבעל חוב גובה מנכסים משועבדים, אבל הכא בגולן לא שייך שיגבה מדמי הלוקח כלום, דמלוה על פה הוא ואינו גובה ממשעבדי. ונהי דארעא גופא לא מיקרי משועבדים משום דקרקע אינה נגולה, אבל ההוצאה דמעלמא הוי שפיר משועבדת. והנחלת דוד הוסיף, דלפי זה הא דסיימו התוס' "ומיירי שגולה ריקנית", היינו אף ריקנית, וכמו שכתב המהר"ם שניף. עוד כתב, דלא נחא להו בפירוש רש"י, דאי הכי מאי קאמר שמואל דמיחזי כריבית, והא אי מיירי דהכסיפה ביד הגולן, אם כן אילולי השביחה הלוקח, הוי הנגול תובע זה מהמוכר, ונמצא דטובא אהני ליה לוקח למוכר בזה דפורע חובו, ולא מיחזי כריבית. והוסיף, דלפי זה נקטו התוס' בדוקא דגולה ריקנית.

(כ) רש"י ד"ה בגול ונגול, וכגון שגולה עם פירותיה ומכרה. הקשה המהדורא בתרא, אי הכי אמאי אינו גובה ממשעבדי, הרי השבח היה קצוב כשקנה מהגולן, והניח בצריך עיון. והרש"ש כתב, דאיירי שבשעת הקנין אכתי לא נגמרו הפירות, ונגמרו אצל הלוקח. או, דאיירי דאכל הפירות ומכרה ריקנית. (כא) תוס' ד"ה תריץ, בתוה"ד, דאין לומר דאחר שטרף בעל חוב קרקע מן הלוקח קנה המוכר קרקעות ומכרן וכו'. כתב הש"ך (חושן משפט סימן קטו סקט"ו), דדעת התוס', דאם קנו לקוחות נכסים מן המוכר אחר שטרף הבעל חוב השבח מן הלוקח, הוה טורף הלוקח השבח אף מן הלוקחות ההם, לפי שהיו קצובים בשעת טריפה. ובחדושי הגרע"א (לעיל עמוד א) כתב, דאפשר דהתוס' סברי דלא טריף אף מלקוחות שקנו אחר כך, דלא פלוג. אלא

(ד) רש"י ד"ה לא אמר הא, ואמוראי נינהו אליבא דשמואל. הקשה הריטב"א (החדשים), דהא לא הווכר הכא שום אמורא. ופירש בשם רבו, דהיינו לימא הא דרבנן והא דשמואל, כלומר דקמייתא פירושא דטעמא דרבנן היא וליה לא סבירא ליה.

(ה) תוס' ד"ה שעבוד, בתוה"ד, ממשעבדי כיון דהוי מקח טעות הוי ליה שטר הלואה. ביאר הרמב"ן (בעמוד ב), דהווי ליה זוזי הלואה גביה, דהא מהדר פירי לנגול, הילכך לא עביד אינש דשדי זוזי בכדי ואחריות טעות סופר הוא.

(ו) בא"ד, שם. בשיטה מקובצת בשם הראב"ד (עמוד ב) כתב, דבלוקח מגולן נמי סבר שמואל דאחריות לאו טעות סופר. וכתב הנחלת דוד, דכן משמע מלשון רש"י לקמן (טו.) ד"ה אימליך שכתב, המלך במוכר אם יקבל עליו להגבותו מלוקח משפר נכסיו קבנא וכו', ומוכח, שגם לגבי הקרן צריך לימלך. ואף דרש"י ד"ה עביד פירש, בהא דעביד אינש דובין ארעא ליומיה שמואל לא יטרפוהו ממנו, ואם יטרפוהו שמואל לזמן מרובה ואוכל בתוך כך פירות הרבה, וטעמא קמא לא שייך בלוקח מגולן, דבשלמא בעל חוב שמואל לא יטרפנהו, דיסלק לו המוכר בזוזי או בדברים אחרים, אבל נגול ודאי יטרפנהו. מכל מקום אידך טעמא דבתוך כך אוכל פירות שייך בנגול, וכדכתב המגיד משנה (פ"ט מגזילה ה"ח) דדעת רש"י בגיטין (מח): דאין הנגול טורף מהלוקח הפירות שכבר אכל.

(ז) גמ', דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה, ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים ידי את. כתב הקהילות יעקב (כתובות סימן מג), דאף דעיקר התביעה היא על חובו דראובן, וראובן איהו הבעל דין המתחייב בבית דין, מכל מקום כיון דלית ליה מדין זה שום הרווחה או מניעת הפסד, מצי הבעל חוב לומר לו לאו בעל דברים ידי את. דלענין לתבוע את חבירו לזון עמו, בעינן שמלבד שיהא בעל דבר, יהיו לו רווח או מניעת הפסד מעסק התביעה. (ח) גמ', דמפקת מיניה עלי דידי הדר. ביאר הרא"ש (בפרקין סימן לח), דטענתו, דלכך הוי כאילו היתה עדיין בידי ואתה בא להוציאה ממני.

(ט) תוס' ד"ה דינא, בתוה"ד, ואין לומר דנפקא מינה אם יש לבעל חוב עדים שקרובים לראובן ורחוקים לשמעון. התוס' בכתובות (צב): ד"ה דינא כתבו, דהעדים המקיימין את השטר של בעל חוב קרובים לראובן ואין קרובים לשמעון, ואי לא היה ראובן בעל דברים יכולים לקיימו. וביאר הרש"ש בבבא קמא (ח): דאין לומר דעדי השטר עצמו קרובים לראובן, דאם כן הוי השטר חספא בעלמא, ועל כרחך דאיירי בעדי קיום.

(י) בא"ד, אין לי עדים ואין לי ראייה ואחר כך מצא עדים או ראייה שהוא אינו יכול להביא. הקשה בשיטה מקובצת (בבא קמא ח): בשם הר"ר יוסף קלסון, דאפילו אי אמר שמעון אין לי עדים, מצי להביאם אם ימצאם, דדינו כיתום, כיון דלא ידע מידי במילי דמוכר. ובגליון (שם) תירץ, דמיירי הכא כגון שאמר מתחילה הייתי אצל ההלואה והפרעון, ואמר אין לי עדים.

(יא) בא"ד, אי נמי כגון דבעל חוב חייב שבועה דאורייתא לראובן. הקשה בחדושי הגרע"א, אמאי לא נקטו בפשיטות דנפקא מינה דראובן רוצה לגלגל שבועה על טענה אחרת.

(יב) תוס' ד"ה ויצאו עליה, בתוה"ד, ואשר לא טוב עשה וכו'. ביאר התוס' הרא"ש, דמדאמרין ד"ואשר לא טוב עשה בעמיו" זה הלוקח שדה שיש עליו עסיקין, מוכח דאין לפרש דהווי אנסיין, דאי הכי תבא עליו ברכה דמצילו מידם. ועוד, דאמאי יכול לחזור בו בדאיכא אחריות, לימא ליה מזלך גרם.

(יג) תוס' ד"ה עד, בתוה"ד, ואי נתן המעות אמאי יכול לחזור בו והא קרקע נקנית בכסף. כתב הריטב"א (החדשים), דאיירי בשמכר השדה בקנין הראוי, וחזקה האמורה כאן אינה חזקה קנין, אלא שיוור לתוכה כאדם שבא להחזיק בשלו. וקאמר שאם קודם שירד לתוכה יצאו עליה עסיקין יכול לחזור בו, דכעין מקח טעות הוא. דאנן סהדי דלא לקחה אדעתא דיצאו עליה עסיקין קודם שיחזיק בה, אבל משהחזיק בה אינו יכול לחזור דכיון שירד לתוכה גלי דעתיה דסבר וקיבל. וכן כתב הרמב"ם (פ"ט ממכירה ה"ב), דיכול לחזור בו, שאין לך מום גדול מזה שעדיין לא נהנה בו ובאו התובעין. והקשה החזון איש (בבא קמא סימן ג סק"א), דהא אפשר דרק השתא נמלך המערער לערער, ואין זה מקח טעות, כיון דבשעת הקנין אכתי לא נולד המום. אמנם בתוס' תלמוד ר"ת (בבא קמא ח): כתב, דאיירי שהערער היה קיים אף בשעת המכירה.

דף יד ע"ב

(יד) רש"י ד"ה יכול לחזור בו, ובשלא נתן מעות. כתב השיטה מקובצת, דלפי

מיחזי כרבית, ואפילו פרעו הגולן במעות, הרי הוא כאילו חוזר ולקוחו מן הלוקח.

(ח) **תוס' ד"ה כגון, בתוה"ד**, הני מיילי כגון שהקנה לו וכו' רוצה שיכתבו לו. ביאר **התוס' הרא"ש**, דכשמקנה דבר הידוע מקנה בעין יפה, אבל שבח ופירות העתידין לבא, דאין ידוע אם יבואו אם לא, וכן כמה יהיו, לא מקנה בעין יפה, וצריך לימלך.

(ט) **גמ', גופא אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח. בבבא בתרא (קנו:)**, מוקמינן להא דשמואל בדכתב לו דאקנה, וגובה חצי שבח, דאי לא הכי אינו גובה כלל, דהוי דבר שלא בא לעולם. והקשה **הרמב"ן** (כאן), היכי משעבד ליה לבעל חוב ממונו של לוקח משום דאקנה, הא לא קנה הלוה מעולם את השבח. ותירץ, דאין הכי נמי דלא קני מדין דאקנה כלל, ואפילו אי לא כתב ליה הכי גבי שבחא, ופירש הסוגיא דבבא בתרא בענין אחר. עוד כתב, דלראשונים דפירשו דאיירי בדכתב דאקנה, צריך לומר, דכיון דלוקח אדעתא למשקל השבח ממוכר עבד, כמאן דקנה הוא דמי. ואי אשבח לוקח לבתר דמית מוכר, אין בעל חוב גובה את השבח דהוה ליה השביחו יתומים, דאיהו הא לא קנה מעולם. [ועיין באות הבאה].

(י) **גמ', שם. כתב הרא"ש** (בפרקין סימן לח), דמשום דלא תנעול דלת בפני לויך, אלמיה רבנן לשיעבודא דבעל חוב שלא יפסיד כלל ממה שמכר הלוה קרקע המשועבד לו, ויגבה השבח מן הלוקח כמו שהיה גובהו אילו היתה השדה ביד הלוה, והיה גם הוא עמל בה ומשביחה. וכן כתבו **התוס' בבכורות** (גב). **ד"ה והאמר**. וביאר **הקצות החושן** (סימן קטו סק"ד), דמדינא לא משתעבד השבח כלל, לפי שאינו במשמעות "דאקני", דהא לא קנאו המוכר מעולם, ולא בא לידו כלל, אלא משום שלא תנעול דלת בפני לויך, אלמיה רבנן לשעבודא שלא יפסיד הבעל חוב ממה שמכר קרקע המשועבדת לו, וגובה השבח כאילו היה ביד הלוה.

(יא) **גמ', אמר רבא תדע שכך כותב לו מוכר ללוקח**. ביאר **הרא"ש** (בפרקין סימן לח), לפי שיטתו באות הקודמת, דרבא אתי לפרש טעמא דשמואל, דמה ראו לתקן אצל בעל חוב, ולהפסיד בתקנה זאת את הלוקח, שאין גובה מבעל חוב אף ההוצאה. ופריש, דלא פסיד, כיון דהדר עלויה דמוכר אי הוה ליה נכסים, שכך כתב לו, הלכך עדיפא להו לתקוני דגבי בעל חוב מלוקח דשייכא ביה נעילת דלת. ועוד, שבא בגבולו של בעל חוב שנכנס בשעבודו. ועוד, דהא נחת לה על דעת להשתלם מן המוכר. ו**בחדושי הר"ן** פירש בשם **רבינו חננאל**, דיהיב טעמא דלינא דשמואל, דכיון שכך כתב לו מוכר ללוקח, לא מצי למימר ליה לוקח לבעל חוב אני השבחתי, דלוקח אדעתא למשקל ממוכר נחית, שכך כתב לו, ולאו אדעתא למשקל מבעל חוב, והוה ליה כאילו הקנה לוקח למוכר שבחו, שהרי בשטר המכר כתוב, וצבי וזינא דנן, דהיינו הלוקח. והוסיף הר"ן, דכן דעת **הרמב"ם** (פכ"א ממלוה ולוה ה"ג).

(יב) **גמ', שם. כתבו התוס' בכתובות** (גג). **ד"ה שאין**, דשמואל לטעמיה דדריש לשון השטר. אמנם **התוס' בד"ה תדע** כתבו, דלא מייתי ראייה מנוסח השטר. וביאר **המהר"ם**, דהיה נראה לגמ' דוחק דרבא יביא ראייה מנוסח השטר.

(יג) **גמ', וכי יפה כח מתנה מכח מכר**. הקשה **הריטב"א** (החדשים), דאין הטעם מפני יפוי כח דמתנה, אלא משום שזה כתב וקבל עליו וזה לא קבל עליו. וביאר, דהכי פרכי, דכיון דחוינן דהמוכר מקפיד לכתוב כן בשטרי מקח שהוא מוכר מפני הדחק, ומדקדק בזכות בעל חובו, כל שכן שיש לנו לומר שדעתו לתת המתנה על דעת כן, ואף שלא קיבל עליו המקבל מתנה, אין בכך כלום, דבשלמא במקח דיהיב זווי בעינן דליקבל עלויה בפירושו, אבל במתנה לא בעינן לקבלתו, הרי אנו אומדים בודאי שזה דעת הנותן, ודברים שבלב כל אדם הם.

(יד) **רש"י ד"ה יפה, בתוה"ד**, דבשלמא גופה של קרקע אמר לו אמאי זבנתיה. כתב **המהר"ש"א**, דאף דבמתנה עסקינן קאמר זבנתיה, כיון דמתנה כמכר דאי לאו דארצי קמיה לא יהיב ליה מתנה **כדלקמן** (טז). **והמהר"ם** שו"ף כתב, דדוחק לפרש כן, וטפי נראה דגרס, קבלתיה.

(טו) **תוס' ד"ה בעל חוב**, נראה דגבי אפילו מן השבח שהשביחו יתומים. כתב **הרא"ש** (בפרקין סימן לט), דלא דמי למקבל מתנה, לפי שאין מוטל עליו לפרוע חובת הנותן, הלכך כיון דאין לו על מי לחזור לא גבי בעל חוב מינייה. אבל יורש כרעיה דאבוה הוא, ועליו מוטל יותר לפרוע חוב אביו, הלכך גבי בעל חוב מינייהו שבחא אף דאין להן על מי לחזור. וכתב **האבי עזרי** (פ"א מבכורים ה"ב), דמוכח מהא דאיכא שעבוד הגוף על היורש לפרוע חוב אביו, ואין זה אלא שעבוד על הנכסים, וכדעת **התומים** (סימן סו סקמ"ג) **והנתיבות**

דקושייתם היתה לאיזה ענין תקנו כלל דינא דשבח אינו טורף ממשעבדי, והא בלאו הכי ממשעבדי דהשתא לא מצי לטרוף, דלא משכחת כלל דיאמרו הנחתי, ולא משכחת גוף הדין אלא במאי שיקנה וימכור אחר כך, ואיך שייך לתקן רק בכי האי גוונא, הא הוי קצוב.

(כב) **בא"ד**, יעמיד כשעשאו אפותיקי. כתב **המהר"ש"א**, דהא ודאי מיירי בהכי, וכדכתבו התוס' לעיל, אלא דאפשר דלא ידע למימר דבהאי בעל חוב גובה השבח בחנם, אלא דהמדה דדחיק לאוקמי כר' מאיר יעמיד כך. ו**בחדושי הגרע"א** (לעיל עמוד א) ביאר לפי דבריו לעיל (באות הקודמת), דהתוס' תירצו דמשכחת התקנה לגבי משעבדי דהשתא, באפותיקי דאינו יכול לומר הנחתי, וכיון דיש מציאות לתקנה, ממילא לא פלוג, ובכל ענין אינו גובה שבח ממשעבדי, ולכך אין הכרח דהברייתא איירא באפותיקי, דיש לומר דנכסים משועבדים היינו שיקנו אחר כך, והשבח אינו טורף משום לא פלוג, ומשום הכי לא הקשו אלא דיעמיד באפותיקי.

דף טו ע"א

(א) **גמ', ומלוה על פה אינו גובה מנכסים משועבדים, הכא במאי עסקינן כשעמד בדין. הקצות החושן** (סימן קיט סק"א) הקשה לדעת **התוס' בבבא קמא** (יד:): **ד"ה שמע מינה**, דלמאן דאמר שעבודא דאורייתא גובה בנוקין ממשעבדי אף דלא עמד בדין, משום דאית ליה קלא. הא רבא סבר דשעבודא דאורייתא, וכדכתבו **התוס' בגיטין** (ג). **ד"ה כיון**, ושפיר גבי ממשעבדי אף דלא עמד בדין. ותירץ, דאף דנוקין אית להו קלא, היינו אם ידוע שזה החפץ הוא של פלוני, אבל הכא כל זמן שלא עמד בדין לית ליה קלא, כיון דאינו ידוע אם הקרקע דחבריה, דסברי דשלו היא.

(ב) **גמ', כשעמד בדין. הרשב"א** הביא **דהרי"ף** הקשה מהא דאיתא **לקמן** (יז). דצא תן לו ואמר פרעתי נאמן, ואי העמדה בדין כשטר דמיא היכי נאמן לומר פרעתי. ותירץ, דהכא איירי כשעמד בדין וסירב, והתם בלא סירב. וכתב **הרשב"א**, **דרבינו חננאל ורבינו אפרים** פירשו, דהכא איירי בעמד בדין וכתבו לו שטר, ואשמועינן דשטר בית דין אף שנעשה שלא מדעת המחוייב כשטר דמיא, והתם איירי בדלא כתבו לו.

(ג) **גמ', אי בבעל חוב מי אית ליה פירי**. הקשה **התורת חיים**, דילמא הלוקח חושש לבעל חוב ולגולן, ולכך חפץ שיכתוב שבחא דלמא אתי בעל חוב וטריף לה, ופירי שמא אתי נגזל וטריף לה, ושבח קאי אבעל חוב ולא אגולן. ותירץ, דשבחא ופירי הוו דומיא דשופרא, וכי היכי דשופרא מילתא דפשיטא קאמר, שאם יטרפו ממנו השדה יחזור עליו לגבות הקרן משפר נכסיו, הכי נמי שבחא ופירי, מילתא דפשיטא קאמר שאם יטרפו השדה יגבה שבחא וגם פירי, ולכך לא קאמר שבחא או פירי, אלא שבחא ופירי. **והפני יהושע**, תירץ על פי דברי **הש"ך** (חושן משפט סימן שעג סק"ז), דלשמואל דלוקח מגולן לית ליה שבחא הוא הדין דלית ליה פירות מטעמא דריבית.

(ד) **תוס' ד"ה כשעמד בדין**, תימה אם כן מאי מפני תיקון העולם וכו'. **הנחלת דוד** תירץ, דמפני תיקון העולם קאי אמלוה על פה גופיה דלא גבי ממשעבדי, וכדכתב **רש"י בגיטין** (כא). **ד"ה מפני תיקון**, דאם באת לטרוף לקוחות אף במלוה על פה, אין לך אדם שלוקח שדה מחבירו, לפי שירא שמא יש עליו מלוה.

(ה) **בא"ד**, ויש לומר דאי לאו מפני תיקון העולם הוה אמינא וכו'. ביאר **המהר"ם**, דעל ידי העמדה בדין על הקרן יש קול גם לפירות, והוי כמלוה בשטר, אלא דכיון דאין לפירות קצבה לא גבי ממשועבדים. והיינו מפני תיקון העולם, כיון דאין להם קצבה. והקשה **הרש"ש**, דכיון דהיתה מלאה פירות, ודאי שהיה שווין ידוע. ולכך פירש, דמפני תיקון העולם חיישינן שמא לא שמעו הלוקחות. ו**הרמב"ן** תירץ, דמפני תקון העולם קאי אמזון האשה והבנות דסליק מינייהו, אבל בפירות אינו גובה מעיקר הדין.

(ו) **בא"ד**, שם. הקשה **הרמב"ן**, הא לרב אשי נמי תיקשי, דכי בא הנגזל לגבות פירות, אמאי איצטרריך לתיקון העולם והא לא גבי מדינא אלא מבני חרי. וכתב **בחדושי הר"ן**, דלשנינויא **דהתוס'** יתפרש, דלרב אשי נמי הכי מפרשינן, דאף דעמד הנגזל בדין עם הלוקח והוציאה מידו, אינו גובה פירות מלקוחות גולן, ואפילו מאותן שלקחו מאותה שעה ואילך אלא מבני חרי בלבד, מפני תיקון העולם.

(ז) **גמ', הכא במאי עסקינן כגון שיש לו קרקע**. פירש **רש"י ד"ה כגון**, דהשתא לא מחזי כרבית. ו**הריטב"א** פירש, דכיון שיש לו קרקע לגולן ששעבד לאחריות השבח, הוי כאילו מכרו לו באותו שבח משעה ראשונה ותו לא

ליתן לו ההוצאה, ואם כן מה מוכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, אבל הכא המוכר חייב לבעל חוב כשיעור השבח וההוצאה.

דף טו ע"ב

כד גמ', כאן בשבח שאינו מגיע לכתפים. פירש רש"י ד"ה המגיע לכתפים, דקרוב ליקצר, אלא שעדיין צריכין לקרקע, והוה כפירות גמורין, ולא גבי ליה בעל חוב בלא יציאה. והרשב"א כתב, דנראין דברי ר"ת, דשבח המגיע לכתפים היינו שבח הבא מחמת טורח כתפיו וכתפי פועליו, דהיינו שבח הבא מחמת הוצאה. ושבח שאינו מגיע לכתפים, היינו שבח הבא ממילא, כגון דיקלא ואלים, ארעא ואסקא שרטון.

כה רש"י ד"ה הא, דקתני נוטל יציאה מבעל חוב, דלא מסיק ביה בעל חוב במוכר שיעור ארעא ושבחא. כתב הרמב"ן, דלפירוש רש"י, איירי דמסיק ביה שיעור שבחא דממילא, כגון דשויא ארעא אלפא, ושבחא דממילא מאה, ודמחמת ההוצאה מאה, ומסיק ביה אלף ומאה זוזי. דגבי שבחא דממילא, כיון דמסיק ביה כנגדו, והוצאה שקיל מבעל חוב. והוסיף, דלפי זה בעל חוב לא גבי לעולם אלא בכדי חובו, בין בשבחא דממילא בין בשבחא דמחמת הוצאה. והקשה, דהוה ליה למיתני אם השבח יתר על ההוצאה נוטל כנגד חובו מבעל קרקע והשאר מבעל חוב, ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו בהוצאה אלא שיעור שבח. ועוד, דסיפא גופא לא איצטריכא ליה, שאין לך מוציא הוצאות על נכסי אחר, שיטול בהוצאה שיתירה על השבח, אלא אם עשאו שליח וירד ברשותו.

כו בא"ד, לאשמועינן היא גופא אתא, דהיכא דיציאה יתירה על השבח אין לו אלא יציאה שיעור שבח. הקשה הרמב"ן, אטו משום סיפא תני תנא טעותא. והקצות החושן (סימן קטו סק"ט) תירץ, על פי דבריו באות הבאה, דלכך תני והיציאה מבעל חוב היכא דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא ושבח היתר על היציאה, דנוטל השבח מבעל הקרקע והיציאה מבעל חוב דהיינו בדמים, דבאה לא מצי לוקח לסלק לבעל חוב בארעא ושבחא וליטול גריוא דארעא, דשבח שכנגד היציאה בעי דאקני, והכא לא הוי דאקני, דלא קנאו המוכר מעולם ואינו אלא מתקנת חכמים שלא יפסיד המלוה מחובו, ומשום הכי נוטל המלוה את שעבודו מהקרקע ומסלק ללוקח בזווי, דהשבח אינו שעבודו. אבל אי הוי נקט סתם, נוטל כנגד החוב מבעל הקרקע והמותר מבעל חוב שלא בלשון יציאה, הוי שקיל הבעל חוב שיעור ארעא ושבחא, והמותר הוי ללוקח בגופה דארעא במותר שכנגד היציאה.

כז גמ', הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסליק ליה לבעל חוב שפיר. הקשה הקצות החושן (סימן קטו סק"ד), דאף אי נימא דאי אית זוזי ללוקח לא מצי סלוקי לבעל חוב, היינו משום דהוא שעבודו של בעל חוב, ולא מצי הלוקח לסלקו בזווי, דלא הוה אינו, אבל ודאי אי קנה הלוקח שתי שדות, מצי ליתן מחצית בשדה זו ומחצית בשדה זו, ולפי זה אם הקרקע שוה מאה, והשבח עשרים, והחוב כשיעור ארעא, אמאי לא מצי הלוקח לסלקו בארעא ושבחא שעל גבו כשיעור מאה, ויטול המותר שוה עשרים, דהשבח נמי משתעבד לבעל חוב כיון דאית ליה דאקני. ותירץ, על פי הב"ח (שם, סק"ג) שכתב בדעת התוס' בבבא בתרא (קנוז): ד"ה גובה, דאף דאקני וקנה ומכר משתעבד, לא מצי לוקח לדחות לבעל חוב למשועבדים המאוחרין של דאקני, דכיון דבשעת הלואה חל שעבודו על שדה זו, לא מצי לדחותו מעיקר שעבודו למשועבדים דלא הוה בשעת הלואה. אבל למאן דאמר דאי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק ליה, ודאי מצי לוקח לסלק ליה בדמים שמגיע ממנו בעד השבח.

כח גמ', השתא דלית לי זוזי הב לי גרבא דארעא בארעא שיעור שבחאי. הקשו הרמב"ן והרשב"א, דלפירוש רש"י ד"ה הא, דילמא נוטל דקתני היינו נוטל בקרקע שיעור הוצאה, והא דקתני מבעל חוב, היינו דכיון דארעא גבי ידידה היא, מבעל חוב הוא דשקיל. והקצות החושן (סימן קטו סק"ט) תירץ על פי דבריו באות הקודמת, דעל כרחך הא דנוטל היציאה היינו בדמיו דוקא, דאם לא כן הדרא קושיא לדוכתיה, אמאי תני לשון יציאה ליתני סתם נוטל כנגד החוב מבעל הקרקע והמותר מבעל חוב.

כט גמ', שם. פירשו הרמב"ן והרשב"א, אמאי טריף שבחא דממילא, לימא ליה הב לי שבחאי כוליה, שעכשו אני פורע לך קרקע בחובך, ואין לך לטרוף יותר מחובך, שהרי הקרקע שלי, שאם רציתי לפרעך מעות הייתי פורע, ועכשיו קרקע זו שלי תעלה לי במקום מעות, והב לי כוליה שבחאי ומגופא דארעא, ולא תסלקני בדמים. [ועיין באות הבאה].

המשפט (סימן לג סק"ב), ודלא כהקצות החושן (משובר נתיבות, שם). אמנם במסקנת דבריו כתב הרא"ש, דאין בעל חוב גובה שבחא דיתמי, כיון דאין להן על מי לחזור. ודחה ראית התוס' מבכורות, משום דלא דמי חוב דמוזנות הבנות, לשטר חוב שעיקר חיובו היה בחיי אביהם, הלכך משבחא דיתמי לא שקיל. אבל חוב דמוזן הבנות עיקר חיובו על היתומים, הלכך הוה שקיל משבחא, אי לאו דתנאי כתובה ככתובה. והוסיף, דכן דעת רבינו יונה.

טז בא"ד, והתם משבח יתומים איירי דאי משבח לקוחות וכו'. הקשה המהרש"א, אי איירי בשבח לקוחות, אבל משבח יתומים בעל חוב נמי לא גבי, משום דאין להם על מי לחזור, מהאי טעמא גופא לא יגבה בעל חוב משבח דהני לקוחות, דאין להן על מי לחזור, שהרי מת המוכר, כיון דהבנות רוצין לזון מנכסיו. דליכא למימר שהניח המוכר אחריות נכסים שיש ללקוחות לחזור עליהן, דאם כן ודאי דלא יגבו כלל מלקוחות, שיאמרו להן הנחתי לכם מקום לגבות. ותירצו הש"ך (חושן משפט סימן קטו סק"ג) והפני יהושע, דאף שמת המוכר, מכל מקום בשעה שהשביח לוקח, לא אשבח אדעתא דשקיל ליה מבעל חוב, רק אדעתא דשקיל ליה ממוכר, כיון דכתב ליה אנא איקום וכו', ולכך פריך שפיר אמאי קתני אינו גובה השבח, הא משכחת לה דגבי מלקוחות שהשביחו בחיי המוכר.

יז בא"ד, ורש"י פירש התם מוזן הבנות וכו'. כתב השער משפט (סימן קטו סק"א), דאף דלדעת רש"י הוי חיוב גמור, וגביא ממשעבדי, אינה גובה שבח, כיון דלא הוציאה מעות על כך.

יח תוס' ד"ה תדע, בתוה"ד, מדמשלם מוכר ללוקח את השבח אין לחוש אם יגבהו בעל חוב ממנו. כתב התוס' הרא"ש, דלפי זה אין לשון "תדע" מיושב, דכיון דלשמואל אין כותבין אלא בציווי המוכר, וכי במוכר תליא מילתא, דאי יכתוב, יגבה בעל חוב, ואי לא לא יגבה. וכתב, דרבינו חננאל פירש, דדייק מדכתוב "וצבי זבינא דנן וקביל עלוהי", דהאי צבי אלוקח קאי, שהמוכר כבר אמר אנא איקום ואישפי, וקבל עליו הלוקח שיטרפהו בעל חוב. וכתב השיטה מקובצת, דכן דעת הרמב"ם (פכ"א מהלכות לווה ומלוה ה"א).

יט בא"ד, ואם תאמר ומאי ראייה היא דלמא מיירי בלוקח מגולן דנגול ודאי אית ליה שבחא. הקשה הנחלת דוד, דלעיל בסמוך הוכיחו התוס', דהך תדע אינו אלא נתינת טעם, ואם כן מאי מקשו הכא, דלו יהא דאינו כותב כן רק מחששא דנגול, מכל מקום כיון דבשטרא סתמא כתיב, ואם יטרפנה הבעל חוב יכול לגבות בהך שטרא ממוכר ולא יפסיד, שפיר טורף ממנו הבעל חוב. ותירץ, דקושיתם דילמא אינו כותב לו אחריות אלא בלוקח מגולן, אבל בלוקח מבעל חוב אינו מקבל עליו אחריות. ואהא תירצו, דמדלא כתב ופיריהן, שמע מינה דבלוקח מבעל חוב איירי.

כ בא"ד, שם. כתב המהר"ם שיק, דאף אי נימא דרבא סבר דבלוקח מגולן לית ליה שבחא, דשכר מעותיו עומד ונוטל. מכל מקום ביש לו קרקע או בקנו מידו, לכולי עלמא לא מיחזי כרבית, ואף דרבא משני לה לעיל בגוונא אחרניא. ובלאו הכי הא פסק רבא לקמן (עמוד ב), דיש לו מעות ויש לו שבח.

כא גמ', מתניתא מסייע ליה למר שמואל, והונא חברין מוקים לה במילי אחרניי. הקשה המלא הרועים, כיון דאיכא לאוקמה במילי אחרניי, אם כן ליכא סייעתא. ותירץ, דרב הונא אזיל לשיטתיה לעיל (יד:), דמספקא ליה בפירש את השבח, ולכך איכא לדחויי דמיירי בלוקח מגולן, ובפירש את השבח. ורב נחמן לשיטתו (שם), דאפילו בפירש אין לו שבח, ולכך איכא שפיר איכא סייעתא.

כב בא"ד, ועמליהון היינו הוצאה ושבחיהון היינו השבח היתר על היציאה. הרי"ף (ח: מדפי הרי"ף) והרא"ש (בפרקין סימן לח) פירשו, דעמליהון היינו שבח שבא על ידי טורח, ושבחיהון היינו שבחא דממילא.

כג רש"י ד"ה קשיא רישא, דקתני בעל חוב נותן את היציאה, ולשמואל בעל חוב גובה השבח ואינו נותן כלום. וכן כתב הרי"ף (ח: מדפי הרי"ף). והוסיף, דלא דמי ליורד לשדה חבירו שלא ברשות דנוטל ההוצאה, דהתם עביד הכי אדעתא דשקיל ממרא דארעא, אבל לוקח לאו אדעתא דשקיל ליה מבעל חוב עבד הכי, אלא אדעתא דאי מפיק לה בעל חוב מיניה, הדר עליה דמוכר ושקיל מיניה כוליה ממונא, בין קרנא בין הוצאה בין שבחא דאתי ממילא. [ועיין לעיל אות י בדעת הרא"ש, דהויה תקנה כדי שלא תנעול דלת בפני לויין]. וכתב הש"ך (חושן משפט סימן קטו סק"י), דאף דהלוקח מגולן נוטל הוצאה מנגול, שאני התם כיון דאילו הוציאה נגול ממוכר גופיה, היה מוכר

הדרה היוזמי

(ו) **תוס' ד"ה בההיא הנאה דקא סמיך**, והויא כאילו אמר ליה שדה זו תהא קנויה לך לכשאקחנה. כתב **המהרש"א**, דהוצרכו לזה, משום דליכא למימר דבשעת קנייתו מגולן גמר ומקני בההיא הנאה דלא קאמר ולא מידי, כיון דכבר תבעו לדין, למאן דאית ליה עד דמטא אדרכתא לידיה, ולמאן דאית ליה עד דמתחלן יומי דאכרוזתא. ולכך כתבו, דהוי כאילו אמר מעיקרא שדה זו תהא קנויה לך לכשאקחנה.

(ז) **גמ', מתיב רב ששת מה שאירש מאבא מכור לך וכו'**. הקשה **הרשב"א**, מאי קושיא, הא איתא לעיל, דבירושה כולי עלמא לא פליגי דלא קנה, דממילא הויא. ותירץ, דהתם טעמא משום דליכא הוכחה כיון דלא טרח בה אלא ממילא הויא ליה, אבל בלאו הכי קנה הלוקח, ולכך הכא דפירש לו מה שאירש מכור לך, אמאי לא קנה.

(ח) **גמ', והכא לא סמכא דעתיה**. הרב השואל בשו"ת **נודע ביהודה** (תנינא אבן העזר סימן נד), הוכיח מהא, דטעמא דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, משום דלא סמכא דעתיה. וכן הוכיח **האור החיים** (בראשית כה, לג). **והקובץ שעורים** (בבא בתרא אות רעו), הוכיח מהא דאיתא **בכתובות** (נט), דשאני קונמות דמתוך דאדם אוסר פירות חבירו עליו, אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דאי נימא דטעמא משום דלא סמכא דעתיה, אין זה שייך כלל להא דאוסר פירות חבירו עליו, ומשמע מהא דאין לו כח הקנאה בדבר שלא בא לעולם, ובקונמות דיכול לאסור פירות חבירו עליו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם.

(ט) **רש"י ד"ה לא סמכא דעתיה**, דלוקח דקאמר מי יימר שירש מאביו כלום, שמא ימכור אביו נכסיו בחייו. הקשה **הריטב"א** (החדשים), דבהא דרב נמי לא הוו נכסי דגולן בשעה שמכרה, ומי יימר דמזבן לה נגול ניהליה. ותירץ, דהכא כיון דארעא הויא ברשותיה דגולן והורידו ללוקח בתוכה שפיר סמכא דעתיה דלוקח, דנגול מזבן לה לגולן. **והרשב"א** פירש, דהכא דהכיר בה וידע דלאו דייליה היא, לא סמכא דעתיה.

דף טז ע"ב

(ו) **גמ', אמר רבא מסתברא מילתיה דרב בשדה סתם וכו'**. ביאר **השיטה מקובצת** בשם **הריצב"ש**, דרבא סבר כרבנן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ומשום הכי דוקא בשדה סתם מהני, דאף דהוי דבר שלא בא לעולם, מתוך שבידו לקנותו שהרי ימצא הרבה מוכרים, כדבר שבא לעולם דמי, דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי.

(זא) **רש"י ד"ה כל מעשה בית דין, בתוה"ד**, כיון דליכא למיחש לשמא לא לזה שהרי אין מקיימין את השטר אלא בפני בעל דין, כדאמרין בהגול, לפרעון לא חיישינן. **רש"י בגיטין** (כו). **ד"ה כל, והתוס' לקמן** (יח): **ד"ה נפק** כתבו, דטעמא דיחזיר משום דכיון שכתוב בו הנפק, ודאי נעשה הלואה, דלזה לא מקיים שטרא, וכדאמרין **לקמן** (כ). וכתב **המהרש"א**, דודאי דהיינו עיקר טעמא, אלא דכוונת רש"י הכא, דאי הוה מקיימין השטר שלא בפני בעל דין, כיון דאיתרע בנפילה, אית לן למיחש שמא לא כתב ולא לזה, והוא טרח לזייף השטר בטוב, עד שסבורים העדים שהיא חתימתן, וכדכתבו **התוס' לעיל** (יג): **ד"ה הא**.

(יב) **בא"ד**, שם. הקשה **הפני יהושע**, דרש"י פירש דלא כהלכתא, דאיפסק **בבבא קמא** (קיב): דמקיימין השטר שלא בפני בעל דין. וביאר, דרש"י לשיטתו (שם) **ד"ה מקיימים**, דהא דמקיימין שלא בפניו היינו היכא שהעדים רוצים לילך למדינת הים, והכא לא חיישינן מספק, כיון דלא שכיחא.

(יג) **רש"י ד"ה בשטרי חלטאתא, בתוה"ד**, וירדו לנכסיו ושמו לבעל חוב אחד מהם, ונתנו לו שטר שעל פי בית דין באה לו. הקשה **הרשב"א**, דאי הכי הוה ליה למימר בשטרי אדרכתא וחלטאתא, דחליטה הויא בתר אדרכתא. ועוד **דלקמן** (כ). תנינן מצא אגרות שום אגרות מזון, ושומא תרי זמני למה לי. ופירש, דהאי חליטה היינו במקום דלא צריכי לאדרכתא, וכגון דשווייה אפותיקי. ותרי גוויי חליטה נינהו, חד דבתר אדרכתא והיינו אגרות שום דתנן במתני', וחד דלא צריך לאדרכתא אלא שמחליטין לו הקרקע שהיה לו אפותיקי כבר.

(יד) **גמ', אימור אשתמוטי קא משתמיט ליה**. הקשה **החכמת שלמה**, דבחלטאתא ואדרכתא נמי נימא הכי. ותירץ, דלא שייך אישתמוטי אלא בסתם לזה ומלוה שהאמינו זה לזה, ושילם הלזה קודם שהחזיר השטר. אבל היכא שהזקיפו לדין ולא רצה לשלם עד שכתבו חלטאתא, פשיטא דאינו משלם עד שיחזיר השטר, ואם אבד יכתוב שטר אחר. אבל **הנימוקי יוסף** (ט):

(ל) **תוס' ד"ה הא דלא מסיק**, תימה כיון דלא מסיק אלא שיעור ארעא אמאי נוטל שבח היתר על היציאה. כתב **הפני יהושע**, דדעת **הרמב"ן במלחמות** (ו: מדפי הרי"ף) [וכן בחידושו, עיין באות הקודמת], דקושיית התוס' גופא היא קושיית הגמרא, דבשתי טענות בא עליו, שיתן לו שיעור כל השבח, ושיקחנה בקרקע ולא במעות.

(לא) **גמ', מעות יש לו, שבח אין לו**. כתב **הרי"ף** (ו). מדפי הרי"ף, דטעמא, משום דכיון שהכיר בה שאינה שלו ולקחה, הוו זוזי גבי מוכר כמלוה, ואי שקיל מיניה שבחא השתא, הוה כנוטל שכר מעותיו. וכן כתב **הרשב"א**.

(לב) **גמ', וגמר ונתן לשום פקדון**. כתב **הריטב"א** (החדשים), דלאו לשם פקדון ממש איירי, דבהא לית ליה רשותא למוכר לאנפוקינן, ואי נגבבו או נאנסו לא יהא חייב באחריותן. והא לא מסתבר, דאם כן למאי טרח וזבין, ומאי האי דיהביניהו ניהליה סתמא לשם מקח דאית ליה רשותא לאנפוקינן. אלא לשם מלוה קאמר. אי נמי, לשם פקדון שהוא כמלוה, כמפקיד אצל שולחני מעות מותרין. ובדין הוא דמצי למימר וגמר ונתן לשם הלואה, אלא משום דפעמים דאדם קונה במלוה בתורת מקח נקט לשם פקדון.

(לג) **גמ', שם**. כתב **הרא"ש** (כתובות פרק יא סימן ט), דליכא בהא משום דברים שבלב, משום דאיכא אומדנא דמוכח, ובלאו גילוי דעת אנן סהדי דלהכי איכוין.

(לד) **תוס' ד"ה מעות יש לו שבח, בסוה"ד**, דהתם מיירי כשקיבל עליו אחריות. כתבו **המהרש"א והמהר"ם שיף**, דהיינו אליבא לרב דאית ליה דיש לו שבח, ומפרש לאכילת פירות בלוקח מגולן. אבל לשמואל כשקיבל עליו אחריות נמי אין לו שבח אפילו כשפירש, ומוקי הך ברייתא בדיש לו קרקע, או בדקנו מידו.

(לה) **גמ', מאי טעמא**. הקשה **השיטה מקובצת** בשם **רבינו מאיר**, מאי קמיבעיא ליה מאי טעמא, הא כבר אמר, מה מכר לו ראשון וכו'. ותירץ, דהכי פירושו, מאי טעמא אמרת מה מכר ראשון לשני, דהיינו הגולן ללוקח, אדרבה אימא מה מכר הנגול לגולן כל זכות שתבא לידו, וכי היכי דנגול מצי לטורפו מיד לוקח, הכי נמי יטרפנה הגולן. **ובחדושי הרי"ף**, פירש דהכי קמיבעיא ליה, מאי טעמא, כלומר במה קנאה, דדבר שלא בא לעולם הוא, ואי משום דרב כר' מאיר סבירא ליה, היאך קבלה ממנו שמואל, ושמואל גופיה היכי מיבעיא ליה והא לא סבר כר' מאיר.

(לו) **גמ', ניחא ליה דלא נקרייה גולנא וכו'**. ביאר **בחדושי הרי"ף**, דאנן סהדי דבעי לאוקמי קמי לוקח, ומקנה לו אותה. **והרמב"ן** כתב, דמעיקרא לקח לצרכו דלוקח, ונעשה כשלוחו.

(לז) **תוס' ד"ה דמית לוקח**, פירש רש"י אחר שלקחה ואין נראה דמיד שקנה הגולן זכה בו לוקח. **הנחלת דוד**, ביאר סברת רש"י, דהשתא אית לן, דמעיקרא לא הקנה לו שתהא שלו לעולם, אלא כל ימי חייו של המוכר או הלוקח.

דף טז ע"א

(א) **רש"י ד"ה זבנה אורתה**, אם קודם שלקח מן הבעלים חזר ומכרה לאיש אחר. ביאר **הרשב"א**, דאי לאחר שחזר ולקחה, כבר זכה בה לוקח.

(ב) **בא"ד**, שם. כתב **בחדושי הרי"ף** בשם **הרא"ב**, דאיירי דזבנה ואורתה מיד אחר שלקחה, דאיגלאי מילתא דלא נתכוון לאוקמה קמי לוקח.

(ג) **גמ', מכדי האי לוקח במאי קני לה להאי ארעא**. כתב **בחדושי הרי"ף**, דנהי דאמרין **לעיל** (טו):, דהגולן מתכוון להקנותה ללוקח, אפילו הכי לוקח במאי קני, דלא סגי לקנותה על ידי כוונת המוכר בלבד. ומשני, דבההיא הנאה דלא קאמר ליה מידי מקנה ליה, כלומר דהנאה זו שהוא מחזיקו נאמן וסומך עליו, חשובה בעיניו, ומקנה אותה לו בה כאילו נתן לו דמים. **והרשב"א** כתב, דהאי קושיא קאי אגבאה בחובו, דלא שייך ביה טעמא דנגול מקנה אותו ללוקח, דלאו בדידיה תליא מילתא. ובדין הוא דליקשי הכי לעיל גבי גבאה בחובו, אלא דנטר עד דמסיים כל הנך פלוגתא ובתר כן אקשי ליה.

(ד) **גמ', שם**. כתב **הפני יהושע**, דאף דקיימא לן (**בבא קמא** ח:), **ערכין** (א:), מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. היינו היכא דאיכא מעיקרא שם מכירה במקצת, אבל הכא ליכא עלה שם מכירה כלל כיון דאינה שלו.

(ה) **רש"י ד"ה במאמינו**, שאמר לו אני סומך עליך שתתננה בידי. כתב **הרשב"א**, דלשון "תהא" מוכיח קצת כרש"י. וכתב, **דיש מפרשים**, דאיירי אפילו בסתם, דכל לוקח בוטח ומאמין במוכר שיעמיד ממכרו בידו בשופי, דאילו לא כן לא היה לוקחן ממנו.

הדרך היוזמי

מסכת בבא מציעא דף טז – דף יז

יז אייר – יה אייר התשס"ט

הקשה הרשב"א, אטו מדסירב פעם אחת ולא פרע, תו לא פרע כלל. ועוד, דהוחזק סרבן הוה ליה למימר. ולכך פירש, דאיירי כגון שאמרו עדים לא זוו ידינו מתוך ידו משעה שיצא מבית דין, ולא פרעו או לא נשבע לו.

ג) גמ', וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממון. כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן מט), דטעמא דאינו נאמן לומר פרעתי, משום דחזקה היא, דכל שהוכחש בעדים והוחזק כפרן גמור לשלם ממון, חזקה דלא היה פורעו אלא בעדים. וביאר השער משפט (סימן עט סק"ג), דכיון דהוחזק כפרן בבית דין, אנן סהדי דשוב אינו פורע בלא עדים, דירא דהמלוה יוציא עליו לעז שלא פרע, ויאמינו לו כיון שכבר רצה לכפור בהלוואה זו. והקובץ שעורים (בבא בתרא אות ל) כתב, דאף דליכא חזקה דלא פרע, מכל מקום כיון דהוחזק כפרן, אין לו נאמנות לטעון פרעתי, ולכך טענתו כמאן דליתא, והווי כאומר איני יודע אם פרעתיך דחייב.

ד) גמ', המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק, וכתוב בו זמנו בו ביום יחזירו לבעלים. להלן מסקינן, דטעמא משום דלא שכיח דפרע ביומא. והקשה הפני יהושע, מאי איריא בו ביום שנכתב, תיפוק ליה דהוה תוך זמנו, דסתם הלוואה שלשים יום, ובתוך הזמן נמי איכא חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו. וכל שכן דתיקשי לרב כהנא דמוקים לה כשחייב מודה, דאפילו למחר וליומא אחרא למה ניהוש לקנוניא, כיון דאיכא חזקה דאין אדם פורע. ותירץ, דשאני הכא דכיון דנפל איתרע טובא לענין פרעון, וחיישינן אפילו בכהאי גוונא.

ה) גמ', שטר שלוחו בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שיעבודו. כתב הריב"ש (סימן שפב), דשטר שנמחל שיעבודו לא גבי בו כלל אפילו מבני חורין, דכחספא בעלמא הוא. והוסיף, דהכי משמע מדכתב הרמב"ם (פי"ד ממלוה ולוה ה"ז), דנמחל שיעבודו ונעשה כחרס. וכתב בעל התרומות (שער יח אות א), דכיון דנתבטל כח השטר נאמן הלוה לומר פרעתי. והש"ך (חושן משפט סימן מח סק"ב) כתב, דכיון שנמחל שיעבודו, בטל השטר, וצריך עדות חדשה שיכתבו שטר אחר, והווי כשטר בלא עדים דאינו כלום, שהרי העדים לא העידו מחדש.

ו) גמ', שם. הקשה התומים (חושן משפט סימן מח סק"ב) לדעת הש"ך (באות הקודמת), דהא ליכא עדים על ההלוואה השניה, וכיצד גבי מבני חורין. ותירץ הנתיבות המשפט (ביאורים סימן מח סק"א), על פי הר"ן בגיטין (מח. מדפי הרי"ף), דאף דקיימא לן דעדי מסירה כרתי, מכל מקום סגי בעדי חתימה אף שלא נתן לה בעדי מסירה, דעדי חתימה הוו כעדי מסירה, שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו, ובידוע שהבעל מסרו לה, ונמצא כאילו הן עצמן מעידין על המסירה, והוא הדין לשטרות. ולפי זה, כמו שבהלוואה ראשונה לא ראו העדים את ההלוואה והמסירה, דבשטר שאין בו אחריות אין צריכים העדים לראות ההלוואה, וכן אפילו בשטר שיש בו אחריות למאן דאמר עדי בחתומיו זכין לו, ואפילו הכי הווי העדי חתימה עדי מסירה כדכתב הר"ן, אם כן בהלוואה שניה נמי, כשמוסר השטר בעדי חתימה, הווי כמוסר בעדי מסירה דכשר. אלא דלא גבי ממשעבדי כיון דהלקוחות שמעו דפרע, אבל על ההלוואה השניה לא יצא הקול, וכדכתבו התוס' לעיל (יג).

ז) גמ', שם. הקשה הקובץ שעורים (אות תרא), אמאי בעינן לטעמא דכבר נמחל שיעבודו, תיפוק ליה דליכא קלא להלוואה שניה, ועל כרחך דכיון דהפרעון לית ליה קלא, נשאר הקול מהלוואה ראשונה, ואם כן תיקשי מה בכך דנמחל שיעבודו, הא מכל מקום איכא קלא. וכתב, דמוכח מהא דצריך שטר קנין לגבות ממשעבדי, דהשעבוד חל על ידי השטר, וכיון דנמחל שיעבודו, לא גבי ממשעבדי.

ח) גמ', רב כהנא אמר כשחייב מודה. כתב הרשב"א, דלקנוניא ליכא למיחש, דאי בעי כתיב ליה שטרא אחרינא מהשתא, דלאו בירושלים יתבינן דכתבינן שעות. ובתוס' רבינו פרץ כתב, דלקנוניא בת יומא לא חיישינן.

ט) רש"י ד"ה ומפסדי לי, למטרף לקוחות משום דשטרי חוב המוקדמין פסולין. כתב הפלפולא חריפתא (בפרקין סימן מג אות ט), דדברי רש"י אולי על "ומפסדו לי" קמא, דמיירי בשטר שזמנו בו ביום, דלא חיישינן ביה לפרעון אלא בשחייב מודה. והתומים (חושן משפט סימן סה סק"ט) כתב, דדברי רש"י אולי על "ומפסדו לי" השנן, דאיירי במצא שטר חוב, דחיישינן לדלמא כתב ללוות בניסן ולא לווה עד תשרי, ולא אמרינן דאם כן מלוה גופיה לא שביק ליה דלמא שמעי רבנן ומפסדו כו. וכתב הנחלת דוד, דלפי זה ניהא מאי דמסיק רש"י בלשוננו, דכיון דהאי דאוקמא הכי לית ליה עדי בחתומיו

מדפי הרי"ף) פירש, דמשום הכי אמרינן, אי נמי למכתב שטרא אחרינא עילויה. דהיינו, דוכי תימא דאין לומר דאי פרעיה איבעי ליה למיקרע שטרא, כיון דמשמטי דלמחר יהיבנא לך, הא איבעי ליה למיכתב שטר אחרינא, דמוכר ללוה את השדה שנחלטה בידו. וכתב הנחלת דוד, דהחכמת שלמה סבר, דהך אי נמי למכתב שטרא אחרינא, הווי שיוניא אחרינא, וככל אי נמי שבש"ס, אבל הנימוקי יוסף פירש, דהך אי נמי הווי שיוניא חדא וקאי אדלעיל מיניה, דאיבעי למקרעי לשטרא אי נמי למכתב שטרא אחרינא, ויהיה הך אי נמי כמו או.

טו) רש"י ד"ה מרישא, בתוה"ד, והיה לו לזה לתבוע שטר מכירה, והואיל ודחהו מלהחזיר לו שטר של בית דין. הקשה בחדושי הר"ן, דבשטר חוב נמי כיון שהיה דוחהו מלהחזיר לו שטרו, איבעי ליה למכתב תברא. וליכא למימר דניחא ליה בשטרא גופיה שלא יהא צריך לשמור שוברו מן העכברים, דאם כן אפילו בשומא נימא הכי. וכתב, דדעת הרמב"ן והרשב"א, דכי אמרינן איבעי ליה למכתב שטר זביני, בכל ענין קאמר, דאפילו רצה להחזיר השטר, איבעי ליה למכתב שטרא אחרינא, דמשום חזרת שטרו לא חזרה שומתו. והקשה, דמדקאמרינן אלא אמר רבא, משמע דהזרינן ממה דקאמרינן מעיקרא דשטרי אחלטאתא לאו בני פרעון ניהו, אלא בני פרעון ניהו כשטרי הלוואה, וכל דהחזיר השטר חזרה שומתו. וביאר בדעת רש"י, דאף דבחזרת השטר חזרה שומתו, מכל מקום צריך לשמור שטר קרוע זה מן העכברים, שאם אבד הימנו, כיון שהמלוה מביא ראיה בעדים שביט דין הגבו לו שדה זו, הרי היא בחזקתו עד שיביא ליה ראיה שחזרה שומתו, ולכך איבעי ליה למכתב שטר זביני. אבל בשטר חוב, אפילו אי מלוה מביא ראיה שהלוהו בשטר, כיון שאין השטר בידו נאמן הלוה לומר פרעתי, דהוה כמלוה את חבירו בעדים דאין צריך לפרעו בעדים, ולכך ניהא ללוה שימתין המלוה להחזיר שטרו ולא יהא צריך לשמור מעכברים.

טז) תוס' ד"ה אף על פי, תימא דמשמע דאיירי באין חייב מודה כדאמר שמא כתב ללוה ולא לזה לכך לא יחזיר דחיישינן לפרעון. ביאר החכמת שלמה, דהכי מוכח מדלא הזכיר שמא כתב ללוות בניסן ולא לווה עד תשרי. והמהרש"א כתב, דעיקר ראייתם מדקאמר חיישינן לפרעון לחוד, דמשמע דאיירי באינו מודה, ולא קאמר לקנוניא כדאמרינן לעיל גבי חייב מודה. והפני יהושע כתב, דאין כוונת התוס', דאיירי שהלוה מכחישו, דאהא ליכא הוכחה כלל, אלא, דמשמע להו דאיירי שאין הלוה בפנינו שיודה לו, וכדמשמע הלשון "דאיכא למימר כתב ללוות". וכן הלשון דחיישינן לפרעון משמע דליכא טענת ברי, וכדכתבו התוס' לעיל (יג): ד"ה הא.

יז) תוס' ד"ה ומשום דהוחזק כפרן, ואף על גב דאמרינן לקמן הוחזק כפרן לאותו ממון. פירש בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, דאיירי שכבר הוחזק כפרן בעסק אחר, דאי בעסק זה קאמר, מאי איריא מעשה בית דין, אפילו בעדים גרידי נמי הווי כפרן לאותה מלוה. והיינו דאקשי רבא, דמשום דהוחזק כפרן חדא זימנא תו לא פרע כלל, כלומר ממלוה למלוה לעולם לא מחוקינן ליה בכפרן, ואף דיש עליו מעשה בית דין. והפני יהושע ביאר כן בדעת רש"י ד"ה שהוחזק, דפירש, דהוחזק לזה זה כפרן בפעם אחרת. והיינו משום דאי אפשר לומר שהוחזק כפרן אדאי מעשה בית דין, דלא מצי למטען פרעתי כל היכא דאיכא מעשה בית דין, ולא משכחת דהוחזק כפרן.

יח) בא"ד, הכא דנפל שאני דמוכחא מלתא דמשום הכי לא היה נוהר לשומרו לפי שפרעו הלוה. בשיטה מקובצת בשם הגליון הקשה, דלקמן (יז). גבי שבתאי, אף על גב דאירכס כתובה אמרינן הוחזק כפרן. ותירץ, דהתם איירי דהווי לה עדים שנשרפה. אי נמי, התם לא אמר לא היו דברים מעולם אלא איצטלא ולא על גוף הכתובה, והנפילה לא היתה ראיה לטענותיו דאכתי היה לה לשמור הכתובה בשביל מנה ומאתים ויתר הכתובה.

דף יז ע"א

א) גמ', בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו. כתב הרי"ף (י. מדפי הרי"ף), דחיישינן דלמא פרע ליה. וכתב הטור (חושן משפט סימן לט), דאין כותבין אלא אם ידוע דלא פרע. והריטב"א כתב, דאף שבא מלוה מיד והעדים מעידים שלא פרעו אין כותבין לו, דכיון דמלוה על פה היא, לית לן למעבדה מלוה בשטר. והוסיף, דבחיוב אתה ליתן לו כותבים ונותנים לו, כיון דאין מוסיפין עליו חיוב, דבלא הכי נמי לא מצי טעין פרעתי וגבי נמי ממשעבדי, דהעמדה בדין קלא אית ליה.

ב) רש"י ד"ה והעדים, בפנינו תבעו לפרוע לו על פי בית דין ולא פרעו וכו'.

ועוד, שסומכת שתמצא עדים שהיא אשתו ושהיתה בתולה ולכך לא נוהרה בשמירת כתובתה.

טז) תוס' ד"ה לא, בתוה"ד, אפילו אם היא מודה שהכתובה היא בידה וגם הגט בידה נפרעת בעדי הגט גרידא. הקשה הפני יהושע, דאף למאן דאמר דכותבין שובר, היינו דוקא כשטוען אבד, וכדמסקינן **בבבא בתרא** (קעא:): דכותבין כדי שלא יאכל הלה וחדוי. ותירץ, דשאני כתובה כיון דמעשה בית דין היא, והשטר כתובה אינו מעלה ומוריד, דלעולם צריך לשמור השובר או השטר כתובה גופא מן עכברים, ומשום הכי אפילו הוא בידה גובה ונותנת שובר, דמה לו אם ישמור השובר מן העכברים או השטר כתובה, דבלאו הכי לא יהא נאמן לומר פרעתי.

יז) בא"ד, או פרעתי הכל במגו דאין את אשתי אם אין לה עדי קדושין. **התוס' בכתובות** (פה:): **ד"ה הוציאה** כתבו, דאין לומר כי האי מיגו, דהא אפילו ישאר שטר כתובה בידה, יהא נאמן לומר פרעתי הכל, במיגו דאי בעי אמר לא גרשתיך, דהא אין שם עדי גרושין כיון דאין מכירין אם היא אשתו. וכתב **המהרש"א**, דתוס' דידן סברי, דמכל מקום איכא האי מגו לגבי יתומים, דאם מת הוא ולא ישאר הכתובה בידה, יהיו נאמנים לומר שפרעו, מגו דאין את אשתי אם אין לה עדי קדושין. אבל אם ישאר הכתובה בידה, לא יהיו נאמנים לומר שפרעו, דלא שייך כאן מגו דלא גרשתיך.

יח) גמ', אבל במקום שכותבין כתובה אי נקיטא כתובה גביא אי לא לא גביא. כתב **התוס' הרא"ש**, דלא ניהא לאביי למימר, דשויהו לגט כשטר אף במקום שכותבין, כמו דתקנו במקום שאין כותבין, דהוי הגט כשטר. דלמה היו חכמים מתקנים כך, הואיל וכל שעה היא יכולה לגבות על ידי כתובתה. אבל במקום שאין כותבין, דתקנו שיהא הגט שטר כדי שלא יטעון פרעתי, לא רצו לחלק בדבר, ואפילו כתב לה תגובה בו.

יט) גמ', הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאם כן אלמנה מן האירוסין במאי גביא. ביאר **הנחלת דוד**, דבמקום שכותבין ואין סומכין על נאמנות הבעל, דחששו דלמא לא תהיה זהירה להתרות בו, היה להם לתקן לכתוב נמי מן הארוסין, כיון דבמקום ההוא לא ראו לסמוך על נאמנות דבעל. ועל כרחך, דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום וכו' יוחנן, ולא הוצרכו לתקן משום מנה ומאתים כלל, דבלאו הכי אינו נאמן לטעון פרעתי, ורק דבנשואה תיקנו כן משום תוספת.

כ) תוס' ד"ה אלמנה, אלמנה מן הנישואין ובמקום שאין כותבין כתובה לפרוך במאי גביא. תירץ **הרמב"ן**, דבאלמנה מן הנישואין במקום שאין כותבין, אינה גובה בעידי מיתה אלא ביושבת תחתיו ומשמשותו, דודאי לא פרעה, ואי פרעה סמוך למיתה, איהו דאפסיד אנפשיה, והוה ליה למכתב שובר וליזוהר בו, ולא משום טוען אחר מעשה בית דין הוא. אבל אלמנה מן האירוסין הרי אינה יושבת תחתיו ומשמשותו, ואם פרעה מאי הוה ליה למעבד, וליכא למימר דאפסיד אנפשיה, דרבנן לא תקון שיכתבו אלא מן הנישואין, וכיון שכן לטעון פרעתי, ומה הועילו לה חכמים.

כא) גמ', לטעון ולימא פרעתי. כתב **המרחשת** (חלק ב סימן כג), דאף דכתב **הרא"ש בבבא בתרא** (פרק א סימן ט), דכתובת אלמנה הוי כחוב בתוך זמנו, ואיכא חזקה דאין אדם פורע חובו תוך זמנו. מכל מקום אויל אביי לטעמיה (בבא בתרא ה:): דאדם פורע תוך זמנו, ושפיר יוכלו היתומים לטעון דפרוע הוא.

זכין לו, אבל לפלפולא חריפתא אין לדברי רש"י ביאור.

י) רש"י ד"ה הטוען אחר מעשה בית דין, בתוה"ד, פרעתי שלא בעדים לא אמר כלום. **הבעל המאור** (י. מדפי הרי"ף) פירש, דאיירי דטוען, לעולם לא אפרע עד שתחזיר לי את שטרי. וקמשמע לן, דאפילו לר' יהודה דאמר אין כותבין שובר, במעשה בית דין, מודה דכותבין, ואף למה דקיימא לן דכותבין שובר בכל שטרי חוב ואפילו דלאו מעשה בית דין, קמשמע לן דכותבין שובר בכתובה דהיא מעשה בית דין, אף דליכא למימר עבד ליה לאיש מלוה.

יא) תוס' ד"ה הטוען, בתוה"ד, ואם תאמר למה כותבין כתובה וכו'. כתב **המהרש"א**, דלא ניהא להו למימר דכותבין כתובת בתולה כדי שלא יהא נאמן לומר פרעתי מנה, מגו דאי בעי אמר אלמנה נשאתיך אם אין לה עדי הינומא. וכל כתובות נמי, אם אין לה עדי קדושין, שלא יהא נאמן לומר פרעתי מגו דאין את אשתי. משום, דאי הכי, מן האירוסין נמי יתקנו לכתוב כתובה. **והפני יהושע** ביאר, דמלתא דלא שכיחא היא שלא יהיו עדים על מה שהיא אשתו ושהיתה בתולה, ולכך לא משמע להו דעיקר תקנה בכתובת הכתובה הוא מטעם זה, דבכמה דוכתי אמרינן שלא תקנו חכמים במלתא דלא שכיח.

יב) תוס' ד"ה הטוען, בתוה"ד, דר' שבתאי ערב היה אבל בעל שמא לא היה נאמן. כתב **הרמב"ן**, דליכא למימר דערב שאני, דאילו היה הבעל חייב בה, אף הערב חייב. והוסיף, דמכל מקום יש לדחות, דאיירי התם במקום שכותבין כתובה, דבהאי גוונא אפילו בעיקר כתובה יכול לומר פרעתי.

יג) בא"ד, דלגבי מנה ומאתים נמי מפסיד דהא נאמן לומר פרעתי מנה מגו דאי בעי אמר אלמנה נשאתיך. הקשה **בחדושי הגרע"א**, סוף סוף עתה דהכתובה בפנינו, וידעינן שהיא אשתו ונשאה בתולה, ואנן מחזיקין דאינו פרוע ובדינא תובעת ממנו, לא נכבוש ממנה מליתן בידה עדות האמת, מלמסור הכתובה בידה וליתן אצבע בין שיניו שיהיה בידו לכפור בשקר ולהאמינו במגו.

דף יז ע"ב

יד) גמ', כמאן דנקיט שטרא בדידי דמי. הקשה **הקובץ שעורים** (בבא בתרא אות תרג), מה בכך, הא במעשה בית דין ליכא חזקה דשטרך בידי מאי בעי, ואמאי אינו נאמן לטעון פרעתי. וביאר, דהא דבמלוה בשטר אינו נאמן לטעון פרעתי הוא מכח השטר, ואפילו אי ליכא חזקה נמי דינא הכי, דכל זמן שיש שטר ביד המלוה אין הלוה נאמן הלוה לטעון פרעתי, ואף מעשה בית דין חשיב כשטר להאי ענינא.

טו) גמ', שם. הקשה **הפני יהושע**, הא במקום שכותבין כתובה, כבר נכתב המעשה בית דין, וכיון דעכשיו אינו בידו, הרי ראייה ברורה שנפרע השטר כתובה או המעשה בית דין, ואם יאמר שאבד ממנו, כל שכן דאמרינן כיון דנפל איתרע טובאוחיישינן לפרעון, ומהיכי תיתי יהיב לטעמא דמעשה בית דין כמאן דנקט שטרא בדידי דמי, מה הדמיון, ובסמוך משמע דעיקר מלתא דר' יוחנן במקום שכותבין איירי. ותירץ, דכיון דמעשה בית דין כמאן דנקט שטרא דמי, לכך, אף במקום שכותבין אינו אלא לזכרון דברים בעלמא, ובכתובה משום תוספת או שלא משום שלא יהא נאמן במגו, ואם כן אם נפל לא איתרע, שהרי לא חשש לשמרו כיון דעיקר מילתא אמעשה בית דין סמיך ולא אשטרי. ואף בכתובה דנאמן במגו, כולהו נשי לאו דיני גמירי,

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

**יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ פט"ו)**